

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**ANALIZA HIBRIDNE VOJNE NA PRIMERU UKRAJINE
IN VENEZUELE**

Andrej Češarek

Ljubljana, februar 2020

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

ANALIZA HIBRIDNE VOJNE NA PRIMERU UKRAJINE IN VENEZUELE

Kandidat: Andrej Češarek
Vpisna številka: 04045008
Študijski program: Univerzitetni študijski program Upravljanje javnega sektorja, prva stopnja

Mentor: doc. dr. Mitja Durnik

Ljubljana, februar 2020

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisani Andrej Češarek, študent univerzitetnega študijskega programa Upravljanje javnega sektorja, prva stopnja, z vpisno številko 04045008, sem avtor diplomskega dela z naslovom »Analiza hibridne vojne na primeru Ukrajine in Venezuele«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki Dela FU.

Diplomsko delo je lektorirala Daniela Močnik.

Ljubljana, 2. 2. 2020

Podpis avtorja:

POVZETEK

V današnjem svetu se kot glavni način vojskovanja pogosteje uporablja hibridno vojskovanje. Gre za nov način vojskovanja, ki se razlikuje od konvencionalnega. Namen tega diplomskega dela je ugotoviti, zakaj je hibridno vojskovanje vse bolj priljubljeno med državami, kot klasično vojskovanje. Zelo pomembno je dokazati, zakaj je ta način vojskovanja težje dokazljiv in opazen med ljudmi, ter na kakšne načine se izvaja. Za lažjo predstavitev tega pojma sem v tem diplomskem delu primerjal dve državi, ki sta bili žrtvi hibridnega vojskovanja. Pri pisanju diplomskega dela sem uporabil več metod, in sicer: metodo deskripcije, komparativno metodo, metodo analize obstoječe znanstvene literature, zgodovinsko metodo in nazadnje statistično analizo. S pomočjo zgoraj naštetih metod in s pomočjo analize sem podrobno predstavil, kaj pomeni hibridno vojskovanje. Kako ga lahko prepoznamo in kateri so njegovi glavni elementi na primeru Ukrajine in Venezuele. Večji pomen sem podal ukrajinski krizi, ker je ta že končana. Zaradi končane vojne je seznam literature, ki sem ga imel na razpolago pri pisanju, daljši. Pri opisu venezuelske krize sem se srečal s pomanjkanjem literature, ker kriza še vedno traja. Prav zaradi tega se avtorji ne ukvarjajo s pisanjem strokovnih člankov in knjig. Cilj, ki sem si ga zastavil na začetku, sem s pomočjo analize uspešno dosegel.

Želim vam prijetno branje tega diplomskega dela.

Ključne besede: hibridno vojskovanje, konvencionalno vojskovanje, ukrajinska kriza, venezuelska kriza, politična propaganda, lažne novice, velesile

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE HYBRID WARFARE ON THE CASE OF UKRAINE AND VENEZUELA

In today's world, hybrid warfare is more commonly used as the main way of warfare. It is a new concept, that represents a whole new way of warfare, that is actually, different from the conventional way of warfare. The purpose of the diploma thesis is to bring the concept of hybrid warfare, as close as possible to the people, and at the same time to remind them, how very dangerous such warfare is. It is also very important to show, why this hybrid warfare is harder to be determined and noticed among people, and how it is carried out. In order to make this concept easier, in my diploma thesis I used the case of two countries, that were victims of hybrid warfare. Through writing this diploma thesis, I used several methods, such as: the descriptive method, the comparative method, the method of analysis of the existing scientific literature, the historical method, and finally the statistical analysis. Using the above mentioned methods and through the analysis, I presented in details what hybrid warfare means. How we can recognize it easy and what are its main elements; in the case of Ukraine and Venezuela. I gave greater importance to the Ukrainian crisis, because it is already finished. Because that war is already finished, the list of literature I had available was longer. However, when describing the Venezuelan crisis, I was faced with a lack of literature because the crisis is still ongoing. It is the reason why the authors are not engaged in writing professional articles and books. The goal that I have set at the beginning, through analysis is successfully achieved. I hope you will enjoy in your further reading. I wish you a pleasant reading of this diploma thesis.

I hope you will enjoy in your further reading.

Keywords: hybrid warfare, conventional warfare, Ukrainian crisis, Venezuela crisis, propaganda, fake news, superpowers

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK	v
ABSTRACT	vi
KAZALO	vii
KAZALO PONAZORITEV	ix
KAZALO GRAFIKONOV	ix
KAZALO SHEM	ix
KAZALO SLIK	ix
KAZALO TABEL	ix
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	x
1 UVOD	1
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA	4
2.1 HIBRIDNO VOJSKOVANJE	4
2.1.1 Vrste hibridnega vojskovanja	4
2.2 KONCEPT TRDE IN MEHKE MOČI	5
2.3 KONVENCIONALNO IN NEKONVENCIONALNO VOJSKOVANJE	7
2.4 TEORIJA REALIZMA	9
2.5 VELESILE	10
3 OPIS DRŽAV	12
3.1 OPIS UKRAJINE	12
3.2 OPIS VENEZUELE	14
4 HIBRIDNO VOJSKOVANJE NA PRIMERU UKRAJINE	16
4.1 RAZLOGI ZA ANEKSIJO KRIMA	16
4.2 POTEK ANEKSIJE KRIMA	16
4.3 KONFLIKTI NA VZHODU UKRAJINE	21
4.4 METODE HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA RUSKO-UKRAJINSKEGA SPOPADA	25
4.5 IZHOD IZ VOJNE	26
5 HIBRIDNO VOJSKOVANJE NA PRIMERU VENEZUELE	29
5.1 RAZLOGI ZA VENEZUELSKO KRIZO	29
5.2 ELEMENTI HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA V VENEZUELSKI KRIZI	33

6	PRIMERJAVA HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA V UKRAJINI IN VENEZUELI	38
7	ZAKLJUČEK.....	39
	LITERATURA IN VIRI	40

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Etnične skupnosti v Ukrajini	13
Grafikon 2: Število oseb, ki so se izselile iz Venezuele v obdobju 2005–2018.....	31

KAZALO SHEM

Shema 1: Vključene velesile v venezuelški krizi z njihovim predstavnikom.....	32
---	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Razlika med trdo (hard) in mehko (soft) močjo	7
Slika 2: Razlika med konvencionalnim in nekonvencionalnim načinom vojskovanja	8
Slika 3: Zemljevid Krima ter ruske aktivnosti od 24. februarja do 9. marca 2014	17
Slika 4: Konfliktno območje	22
Slika 5: Goreči tovornjaki ob venezuelko-kolumbijski meji.....	35
Slika 6: Guaidó v zadnji fazi operacije 'svoboda'	36

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pet najmočnejših velesil v svetu leta 2019	11
Tabela 2: Odstotek prebivalcev Ukrajine, razdeljenih po nacionalnih skupnostih	12
Tabela 3: Vsi predsedniki Ukrajine od leta 1991	13
Tabela 4: Odstotek prebivalstva Venezuele, razvrščeni po nacionalni skupnosti.....	14
Tabela 5: Vsi predsedniki Venezuele po letu 1993.....	15
Tabela 6: Rezultati krimskega referendumu 2014	20
Tabela 7: Prikaz BDP-ja Ukrajine v zadnjih desetih letih	27
Tabela 8: Število izseljenih oseb iz Ukrajine v obdobju 2014–2016.....	27
Tabela 9: Hiperinflacija v Venezueli med letoma 2013–2019 izražena v odstotkih.....	30
Tabela 10: Prikaz BDP-ja Venezuele v zadnjih desetih letih, plus predviden BDP za 2019.	30

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

NATO	Severnoatlantska pogodbeno organizacija
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik
LRD	ljudska republika Doneck
LRL	ljudska republika Lugansk
LRKh	ljudska republika Kharkiv
OSCE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
EU	Evropska unija
IKT	informacijsko-komunikacijska tehnologija
BDP	bruto domač proizvod
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

V sodobnem svetu, v katerem živimo danes, se zelo pogosto srečujemo s sodobno tehnologijo, ki je v zadnjem času veliko napredovala. Z razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) – telefoni, mobilni telefoni, računalniki ipd., smo postali odvisni od le-teh. Vsaka inovacija ima svoje prednosti in slabosti, prav tako tudi hitri razvoj tehnologije. Prva prednost je takojšen dostop do velikega števila informacij, kar pomeni, da imamo vse v 'svojih rokah'. Druga prednost je neprekinjen stik z ljudmi, najpogosteje preko družbenih omrežij. Z neprekinjenim stikom prihajajo tudi slabosti. Povezani smo v eno omrežje, kjer lahko pride do zlorabe osebnih podatkov ali vdora v bazo osebnih podatkov, ki se nahajajo v telefonu ali računalniku. Danes to IKT vodilne vojne države izkoriščajo v negativne namene. Od tam izhaja nov izraz, ki ga imenujemo hibridno vojskovanje.

Hibridno vojskovanje kot izraz se je pojavil pred več kot desetimi leti. Takratni ameriški pomorski častnik Frenk Hofmen ga je uvedel z namenom, da prepriča vojsko, da le-ta zmanjša uporabo konvencionalnega vojskovanja za doseganje določenih ciljev. Hibridno vojskovanje, kot izraz je koncept, oziroma način vojskovanja, ki je zelo blizu asimetričnemu in nepravilnemu načinu vojskovanja (Weissmann, 2019, str. 17-26).

Pravzaprav hibridno vojskovanje predstavlja skupek državnih ukrepov: gospodarskih, vojaških, diplomatskih in informacijskih parametrov, s katerimi ena država hoče uresničiti svoje cilje in premagati drugo brez uporabe konvencionalnega načina vojskovanja. To pomeni, da je hibridno vojskovanje nabor orodij, ki jih ena država uporablja z namenom premagati drugo državo. Katero od teh orodij bo ta država izbrala, je odvisno od zunanjih dejavnikov in okoliščin v določeni situaciji (Magda, 2018, str. 63-71).

Pindják hibridno vojskovanje predstavlja kot vojaško strategijo, ki združuje tako konvencionalno in kibernetično vojskovanje, kot tudi vojskovanje (neregularnih) enot, ki niso del redne sestave določene vojske (Pindják, 2014).

Za lažjo in realnejšo predstavitev hibridne vojne sem izbral dva primera. Prvi primer temelji na hibridni vojni Ukrajine, ki jo je Rusija leta 2014 napadla in s tem tudi osvojila Krimski polotok. Ta primer sem izbral zato, ker se je ta vojna dogajala v neposredni bližini Slovenije in ni dolgo tega, ko se je zgodila. Zame je ta vojna zelo impresivna, ker takšnega vojskovanja oziroma spora (Ukrajine in Rusije) ne moremo tretirati kot vojno, saj se je zgodila v zelo kratkem času. Vojna fronta kot taka ni obstajala, hkrati pa je Rusija dosegla vse svoje zastavljene cilje. Še bolj zanimivo je dejstvo, da se je ruski predsednik Vladimir Putin odločil za radikalno strategijo - hibridni napad Ukrajine in kaj je tisto, kar ga je prepričalo v ta korak. Vemo, da je glavni razlog

za to vojno velika želja Rusije, da ponovno prevzame Krimski polotok pod svojo oblast tako, kot je to bilo v prejšnjem stoletju.

Drugi primer, ki ga bom obravnaval v svojem diplomskem delu, je venezuelska gospodarska kriza, ki je prisotna že več let. V tej krizi so velesile videle priložnost, da se na pameten in prebrisan način vpletejo in hkrati dobijo nadzor nad venezuelskim gospodarstvom in industrijo. V prejšnjem stavku pod 'pameten in prebrisan' način sem mislil zgolj na način, ki vsebuje določene dejavnosti, značilne za hibridno vojskovanje. Z gospodarskim nadzorovanjem bi vsaka država lahko uspela izkoristiti naravne vire Venezuele. Obstajajo še drugi razlogi, zakaj velesile želijo pridobiti oblast nad Venezuelo. Vse te razloge utemeljum v svojem diplomskem delu.

Na podlagi zgoraj navedenega sem oblikoval tri hipoteze:

Hipoteza 1: Hibridno vojskovanje je učinkovitejši in subtilnejši način, kako priti do prevlade, v primerjavi s konvencionalnim vojskovanjem.

Hipoteza 2: Posledica hibridnega vojskovanja v Ukrajini sta bila drastični padec BDP-ja ter množična izselitev prebivalstva.

Hipoteza 3: Posledica hibridnega vojskovanja v Venezueli sta bila drastični padec BDP-ja ter množična izselitev prebivalstva.

Konvencionalni način vojskovanja je splošno znan in se uporablja že od samega začetka človeštva. Skozi zgodovino smo videli, da ta način vojskovanja zahteva določeno časovno obdobje, preko katerega se pride do prevlade in želenega cilja. Na drugi strani pa je hibridno vojskovanje, ki je relativno nov pojem in se intenzivno uporablja v zadnjih dveh desetletjih.

Namen diplomskega dela je ugotoviti, zakaj se države vse več odločajo za hibridno namesto klasično vojskovanje. Za raziskovanje hibridnega vojskovanja sem se odločil, ker je to način, ki je vse bolj priljubljen med državami, vpletenimi v mednarodne spopade. Tehnologija je danes zelo napredna in razvita, kar pomeni, da s pomočjo le te lahko najlažje pridemo do zmage, hkrati pa ostanemo čim manj opaženi. Večina držav sveta ima močno razvito tehnologijo in so na tem področju skoraj enakopravne druga drugi. Značilno za hibridno vojskovanje je dejstvo, da terja bistveno manjše število žrtev. Je tihi način vojskovanja, ki lahko eno državo privede do prevlade. Zelo pomembno je, ali se ljudje sploh zavedamo, kako pogosto je hibridno vojskovanje danes? Po mojem mnenju večina ljudi niti ne ve, kaj je hibridno vojskovanje, kaj šele, da bi se zavedali, da smo že jutri lahko žrtev napada. Na primerih držav, ki so bile žrtve hibridnega vojskovanja, vam pojasnujem, kakšne so lahko posledice le-tega.

Cilji mojega diplomskega dela so analizirati hibridno vojskovanje in razlike med vojskovanjem v Ukrajini in Venezueli ter kakšne posledice so nastale v obeh državah:

- Na pojmovno-teoretični ravni bom analiziral vrste in načine hibridnega vojskovanja v današnjem svetu. Opredelil bom pojme: konflikt, velesila, hibridno vojskovanje in vrste hibridnega vojskovanja, konvencionalno in nekonvencionalno vojskovanje, teorijo trde in mehke moči ter teorijo realizma.
- S primerjalno analizo bom skušal dokazati (kot podporo analizi bom uporabil hibridno vojskovanje v Ukrajini in Venezueli), ali je hibridno vojskovanje hitrejši način, kako priti do prevlade nad nasprotnikom in kako je slednje bolj nevarno od konvencionalne oblike vojskovanja, ter kakšne posledice prinaša.
- Pri analizi položaja Ukrajine in Venezuele na svetovni ravni in pri analiziranju vojaške moči na podlagi določenih segmentov bom uporabil statistično analizo.

Kot podporo pri pisanju diplomskega dela bodo pripomogli primarni viri, predvsem knjige, strokovni članki in poročila.

Za raziskavo v diplomskem delu bom uporabil *metodo deskripcije*, s katero bom opisal določene teoretične pojme, kot so: hibridno vojskovanje, konflikt, konvencionalno in nekonvencionalno vojskovanje, trda in mehka moč, propaganda, velesile itd. Druga, zelo pomembna metoda, ki jo bom uporabil pri pisanju svojega dela, je *primerjalna ali komparativna metoda*, s katero bom primerjal hibridno vojskovanje v Ukrajini in Venezueli preko treh parametrov: razlogi za napad, začetek in potek vojne ter izhod iz vojne. Poleg teh dveh metod bom uporabil tudi *metodo analize obstoječe znanstvene literature*, ki mi bo omogočala uporabo obstoječih strokovnih člankov, knjig, poročil itd. Pri pisanju bom uporabil tudi *zgodovinsko metodo*, ki mi bo omogočala vpogled v zgodovino izbranih držav. Na podlagi *statistične analize* bom analiziral, kolikšna je vojaška moč vsake države posebej.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 HIBRIDNO VOJSKOVANJE

V sodobnem svetu, v katerem živimo danes, se zelo pogosto srečujemo s sodobno tehnologijo, ki je v zadnjem času veliko napredovala. Razvoj telefonov, računalnikov, internetne tehnologije itd. je pripomogel k temu, da smo danes odvisni od le-teh. Vsaka inovacija ima svoje prednosti in slabosti. Vsaka inovacija ter nove tehnologije imajo tako prednosti kot slabosti. Prva prednost: takojšen dostop do velikega števila informacij, tako rekoč imamo vse v 'svojih rokah'. Druga prednost je ta, da smo neprekinjeno v stiku z ljudmi preko družbenih omrežij. S takšnim neprekinjenim stikom prihajajo tudi slabosti. Povezani smo v enem omrežju, v katerem lahko hitro postanemo tarča zlorabe osebnih podatkov, ki se nahajajo bodisi v telefonu ali računalniku. To tehnologijo vodilne države danes izkoriščajo v negativne namene. Od tam izhaja nov izraz, ki se imenuje hibridno vojskovanje.

Hibridno vojskovanje je vojaška strategija, ki združuje tako konvencionalno in kibernetično vojskovanje kot tudi vojskovanje (neregularnih) enot, ki niso del redne sestave določene vojske (Pindják, 2014). V uporabi je več izrazov, ki se nanašajo na koncept hibridnega vojskovanja, kot so: hibridna vojna, hibridno vojskovanje, hibridna grožnja in hibridni spopad. Na splošno se je pojem hibridno vojskovanje pojavil leta 2006 v libanonski vojni, vendar pa zgodovinski zapisi kažejo, da se je koncept pojma pojavil že veliko prej, vendar ne pod imenom hibridno vojskovanje (Puyvelde, 2015).

Pojav hibridno vojskovanje je skupek ukrepov, ki so sprejeti s strani države. Ti ukrepi temeljijo na informacijskem, vojaškem, gospodarskem in diplomatskem značaju. Pravzaprav, so to kombinacije dejavnosti, ki jih vsaka napadalna država ima na svojem 'seznamu', saj vsebujejo del lastnosti 'terorizma', 'etičnih sporov', 'gospodarskih pritiskov' itd. (Magda, 2018, str. 63-71). Na prvi pogled hibridno vojskovanje ne izgleda tako nevarno. Resnica pa je popolnoma drugačna. Hibridno vojskovanje je zelo nevarno, ker se začne zelo enostavno in brez večjih stroškov. Zelo težko, naporno in finančno obremenjujoče se je ubraniti takšnemu načinu vojskovanja (Popescu, 2015, str. 1-2).

2.1.1 Vrste hibridnega vojskovanja

Hibridno vojskovanje kot pojem ne predstavlja vojskovanja samo na en način. To je pojem, ki je sestavljen iz več različnih aktivnosti, ki so v tem sklopu. Število teh aktivnosti je veliko, vendar najpomembnejše lahko izločimo: elektronski napadi, psihološki napadi (psihološki vplivi na prebivalstvo), uporaba jedrskega orožja in širjenje propagande in lažnih novic. Eden bistvenih načinov hibridnega vojskovanja je širjenje politične propagande.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1995) propagando definira kot »namerno prikrievanje, potvarjanje česa z namenom, da se politično, ideološko vpliva«. To pomeni, da se propaganda osredotoča na cilj napačne predstave in prikrievanja resnice. Prebivalstvu se predstavijo samo stvari, za katere želimo, da so javno znane. Obstajajo pa različni avtorji, ki propagando različno definirajo.

V svojem delu *Propaganda in prepričevanje* (ang. Propaganda & Persuasion), avtorja Jowett in O'Donnell propagando definirata kot naravni čut, ki pravzaprav pomeni promoviranje in širjenje lastnih idej na prepričljiv način za vse ostale. Poudarjata, da propaganda kot pojem ni nov, saj obstajajo dokazi, da se je propaganda uporabljala že leta 1622 s strani Rimskokatoliške Cerkve. V tem času se je pojem uporabljal v drugačnem konceptu, kot se uporablja danes, čeprav je pomen isti. V sodobnem svetu za širjenje propagande obstajajo različna 'orodja', kot so: obračanje pojmov, alternativna dejstva ter lažne novice. Obračanje pojmov se najpogosteje uporablja s tem, ko se določeni pojmi preoblikujejo v korist tistemu, ki to dela. Druga metoda so alternativna dejstva, ki pomagajo pri poudarjanju nerealnih dejstev (Jowett & O'Donnell, 2018, str. 2-6).

Iz pojma propaganda se je razvil nov pojem politična propaganda. Oba pojma pomenita isto, razlikujeta pa se v okolju, v katerem se uporabljata. Politična propaganda se uporablja zgolj v politiki in v politične namene.

Lažne novice so metoda, ki se najpogosteje uporabljajo. S to metodo se razširjajo povsem drugačene novice od realnih z namenom, da bi drugo stran prepričali, da začne verjeti v to, kar si mi želimo. Dodajata tudi, da propaganda predstavlja umetnost, katere ni zmožen izvajati vsak (Jowett & O'Donnell, 2018, str. 2-6).

Ena izmed najnatančnejših definicij o propagandi je definicija avtorja Richarda Alana Nelsona, ki v svojem delu *Kronologija in slovar propagande v ZDA* (ang. A chronology and glossary of propaganda in the United States) pravi, da je propaganda »oblika namenskega prepričevanja, ki poskuša vplivati na čustva, stališča, mnenja in dejanja določenih ciljnih občinstev v ideološke, politične ali komercialne namene, z nadzorovanim prenosom enostranskih sporočil (ki so lahko, ni pa nujno, dejanska) prek množičnih in neposrednih medijskih kanalov« (Nelson, 1996, str. 232-233).

2.2 KONCEPT TRDE IN MEHKE MOČI

Že od samega začetka človeštva, skozi razvoj prve samostojne in suverene države, pa vse do danes, smo priča velikemu številu vojaških spopadov, v katerih dve ali več držav izražajo svojo moč s ciljem, da nekaj dosežejo. Vsi ti vojaški spopadi so bili razlog, da številni avtorji in strokovnjaki začnejo analizirati različne načine vojskovanja. Na ta način so nastale prve definicije o tem, kakšne vrste vojskovanja in kateri koncepti moči obstajajo. Določene

definicije uporabljamo tudi danes. Eden izmed avtorjev, ki pišejo o različnih konceptih moči, je profesor Joseph Nye.

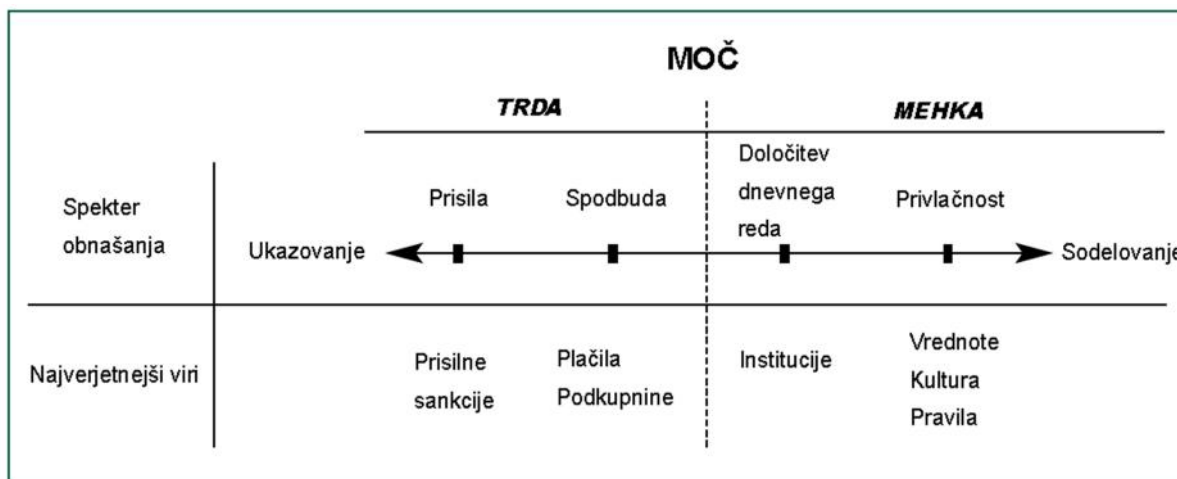
V svoji knjigi *Mehka Moč: Sredstva za uspeh v svetovni politiki* (ang. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*) razlaga in definira, kaj pomeni trda in mehka moč ter katere so osnovne razlike med trdo in mehko močjo. V svoji knjigi profesor Nye pravi, da je trda moč osnovna oblika moči, ki jo poznamo že vrsto let. To je moč, ki jo odlikujejo prisila, prisilne sankcije, različne vrste podkupovanj itd. Trda moč izhaja oziroma temelji na različnih spodbudah, ki jim v prenesenem pomenu rečemo načelo korenčka in palice. Po Nyevem menju je koncept trde moči tesno povezan s teorijo realizma, ker predstavlja način pridobivanja prednosti na podlagi realnega stanja s pomočjo realnih in obstoječih virov, kot so: denar, orožje, moč itd. (Nye, 2009, str. 26).

Želenih ciljev vedno ne moremo doseči z uporabo trde moči, ker le-ta prinaša veliko posledic. Ravno to je razlog, da so države začele odkrivati nove načine, kako bi lahko nekaj pridobile. Nasprotno od koncepta trde moči Nye opredeljuje nov pojem, ki se imenuje mehka moč.

Koncept mehke moči se razlikuje od koncepta trde moči. Koncept mehke moči nekoga le privlači in ne prisili. V vsakdanjem življenju se velikokrat srečujemo s teorijo privlačnosti. Vsako razmerje med dvema osebama se začne zaradi določene mere privlačnosti. Iz tega izhaja tudi koncept mehke moči, ki temelji na sposobnosti oblikovanja želja drugih. Ta sposobnost je v večini primerov povezana z nematerialnimi sredstvi, kot so: politične vrednote, kultura, institucije, politika. Za ta nematerialna sredstva velja, da imajo moralne avtoritete in privlačno osebnost. Po tem lahko sklepamo, da je z drugimi besedami mehka moč privlačna moč (Nye, 2009, str. 26-28).

Ne glede na to, koliko sta si v imenih različna, sta oba koncepta medsebojno povezana, ker sta zmožna doseči svoje cilje z vplivom na vedenje drugih. Glavna razlika obeh konceptov je narava vedenja in dostopnost virov oziroma sredstev. Trda moč oziroma moč ukazovanja (ang. *command power*) predstavlja zmožnost spreminjanja, kaj ostali počnejo. Izvira iz spodbude ali prisile. Mehka moč oziroma moč sodelovanja (ang. *co-optive power*) pa predstavlja zmožnost usmerjevanja, kaj si drugi želijo. Izvira iz privlačnosti kulture in vrednot ali zmožnosti manipuliranja z agendo političnih odločitev (Nye, 2009, str. 29-30).

Slika 1: Razlika med trdo (hard) in mehko (soft) močjo

Vir: Nye (2009, str. 26-28)

Na sliki 1 je prikazana razlika med trdo in mehko močjo. Razlike so prikazane skozi spekter obnašanja. Iz slike lahko sklepamo, da je za trdo moč značilno ukazovanje, ki temelji na uporabi prisile, medtem ko je za mehko moč ključni element sodelovanje. To sodelovanje se realizira s pomočjo privlačnosti. Na sliki so prikazani tudi najverjetnejši viri, ki so določeni za vsako moč posebej. Razvidno je, da so pri trdi moči glavni viri plačilo, podkupnina, prisila itd. Pri mehki moči pa so najverjetnejši viri institucije, kultura, pravila in vrednote. To nam pove, da je mehka moč bolj naklonjena k sodelovanju.

2.3 KONVENCIONALNO IN NEKONVENCIONALNO VOJSKOVANJE

V realnem svetu poleg konceptov moči obstajajo tudi različni načini vojskovanja, ki jih države uporabljajo za doseg svojih ciljev. Eden izmed načinov vojskovanja je konvencionalno vojskovanje (ang. conventional warfare) ali z drugimi besedami tradicionalni način vojskovanja, ki ga vsi poznamo. Konvencionalno vojskovanje je vojskovanje, povezano z neposrednim vojaškim konfliktom, kateremu so glavni cilji premagati nasprotnikove oborožene sile, zasedbe ali ohranitev določenih teritorijev ter uničevanje nasprotnikovih vojaških sil. Navadno s konvencionalnim vojskovanjem določena država želi spremeniti ali vplivati na odločitve vlade drugih držav, ki so vključene v spopad (Department of the Army, 2008).

Da bi bolje razumeli, kaj pomeni in kako izgleda konvencionalno vojskovanje, se lahko spomnimo na drugo svetovno vojno oziroma na vojaške spopade, ki se sedaj dogajajo na Bližnjem vzhodu. Z drugimi besedami je konvencionalno vojskovanje vojskovanje, v katerem sta udeleženi najmanj dve državi. Ko gre za takšno vrsto vojskovanja, je pomembno omeniti, da se države spopadajo z orožjem in z vso vojaško opremo, s katero razpolagajo.

Nekonvencionalni način vojskovanja (ang. unconventional warfare) je v nasprotju s konvencionalnim vojskovanjem. Le-ta predstavlja novejši pojem, ki pomeni vojskovanje

oziroma izvajanje vojaških operacij, ki se izvajajo z ali skozi posredne in asimetrične pristope. To pomeni, da lahko ena stran pri spopadu uporablja celotni obseg vojaških in drugih zmogljivosti, ki jih ima na voljo, da premaga nasprotnika (Department of the Army, 2008).

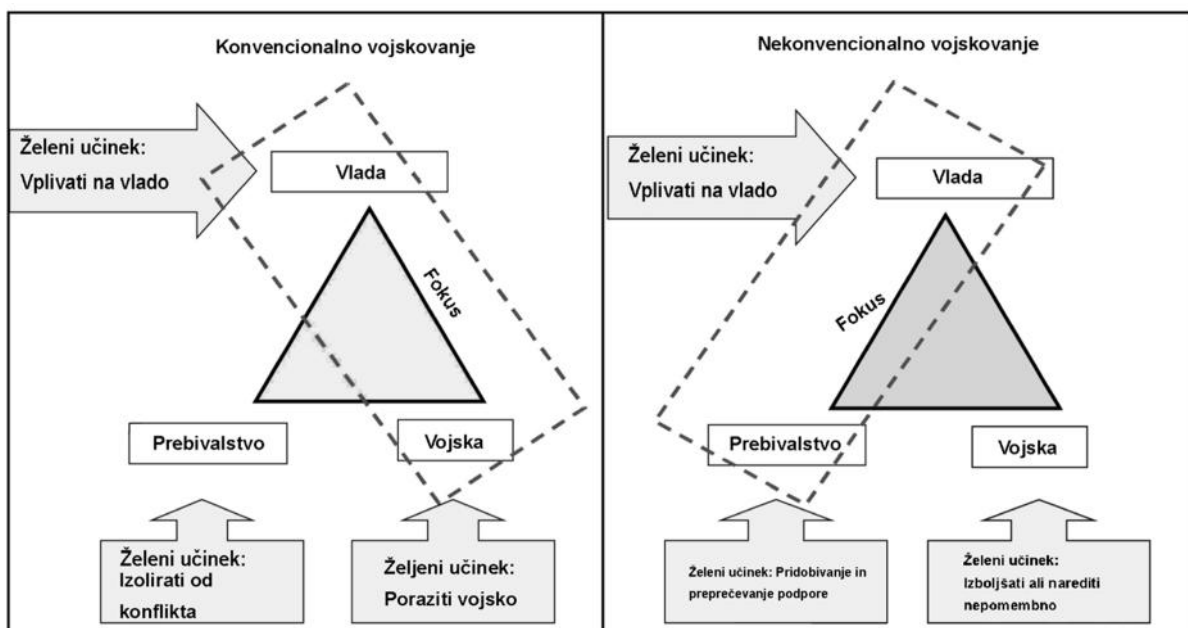
Kot pojem nekonvencionalno vojskovanje je zelo zapleteno, zmedeno in kompleksno, ker je sestavljeno iz dveh kontekstov. Prvi kontekst pravi, da se pri nekonvencionalnem vojskovanju uporablja orožje in druge vojaške moči. Drugi pa pravi, da je to vojskovanje zgolj način, ki je predvsem drugačen od klasičnega vojskovanja (Department of the Army, 2007).

V svoji knjigi *Mednarodno pravo - Razprava. Del 2: Vojna in nevtralnost* (ang. *International Law – A Treatise. Volume II: War and Neutrality*) Oppenheim konvencionalno vojskovanje definira kot spopad izmed eno ali več državami skupaj v koaliciji zoper drugo ali več drugih držav skupaj, ki se izvaja s pomočjo oboroženih sil s ciljem, da bo ena stran zmagovala in bo določila vse mirovne pogoje (Oppenheim, 2012, str. 56).

V svojem članku David Kilcullen nekonvencionalno vojskovanje opredeljuje kot način vojskovanja s pomočjo dejavnosti, ki niso karakteristične za konvencionalni način vojskovanja. Oba načina vojskovanja imata isti cilj, premagati eno ali več držav skupaj. Pri nekonvencionalnem načinu vojskovanja ni izključena uporaba oboroženih sil, v ospredju pa so predpostavljene druge metode in različni načini vojskovanja (Kilcullen, 2019).

V vsakem primeru med tema dvema načinoma vojskovanja obstaja velika razlika. To sta način izvajanja in ciljna skupina. Na spodnji sliki je prikazana ta razlika.

Slika 2: Razlika med konvencionalnim in nekonvencionalnim načinom vojskovanja

Vir: Department of the Army (2008)

Iz slike 2 je razvidno, da je pri konvencionalnim načinu vojskovanja fokus ene države vojska. Glavni cilj je premagati nasprotno vojsko. Pri nekonvencionalnem načinu vojskovanja je glavni fokus usmerjen k prebivalstvu. Glavne cilje dosegajo s pomočjo različnih metod. Glavna in najučinkovitejša metoda je pridobiti čim večje število podpornikov pri nasprotnikih.

V vsakem primeru, ne glede na to, kateri način vojskovanja je uporabljen, še zmeraj govorimo o vojskovanju, ki prinaša določeno število posledic in sprememb (za eno stran pozitivne za drugo negativne).

2.4 TEORIJA REALIZMA

Teorija realizma je zelo tesno povezana z mednarodnimi odnosi oziroma z odnosi med državami ter njihovimi razmerji. Skozi zgodovino se pojavljajo avtorji, ki s pomočjo različnih analiz in znanj opredeljujejo teorijo realizma. Najpomembnejši avtorji, ki so v različnih obdobjih opredeljevali teorijo realizma, so: Tukidid, ki je realizem opredelil še v času pred novo ero, Machiavelli, ki je realizem opredelil v obdobju humanizma in renesanse, in Hobbes, ki je razložil realizem v 17. stoletju (Esih, 2006).

Poleg teh treh avtorjev je pri opredelitvi teorije realizma zelo pomemben tudi Hans Morgenthau. Hans je razvil šest načel o realizmu, ki jih je poimenoval 'šest načel političnega realizma'. V nadaljevanju vam jih predstavljam:

1. Prvo načelo pravi, da je politika, enako kot tudi sama družba, podrejena objektivnim zakonom, ki izvirajo iz narave človeka. Njihova narava se ni drastično spremenila od časov starih filozofov, klasičnih kitajskih, indijskih in grških filozofov. Hans pravi, da če hočemo izboljšati družbo, politiko in mednarodne odnose, moramo najprej razumeti vse zakone ter jih posledično tudi upoštevati. Zelo pomembno je izpostaviti načelo, da realizem kot tak verjame v objektivnost zakonov.
2. Drugo načelo pravi, da je koncept interesa, ki so ga definirali kot moč, glavna usmeritev političnega realizma pri proučevanju mednarodne politike in mednarodnih odnosov. V drugem načelu je Hans politiko opredelil kot samostojno sfero delovanja, ki je nekako ločena od religije, etike, estetike in ekonomije. Ta koncept omogoča 'potovanje' skozi čas, tako v preteklost kot v prihodnost. Na podlagi dejstev, ki so se zgodila v preteklosti, lahko napovedujemo, kaj se bo zgodilo v prihodnosti. Sam koncept omogoča tudi uvajanje racionalnega reda v vse politične zadeve in na ta način omogoča teoretično razumevanje politike.
3. V tem načelu koncept interesa, definiran kot moč, pomeni objektivna in splošnoveljavna kategorija. Interes kot tak je seveda zelo pomemben za politiko in mednarodne odnose ter je popolnoma neodvisen od časa, kraja in okoliščin. Interes je skupaj z močjo v veliki meri odvisen od kulturnega in političnega konteksta. Moč pa je

definirana kot nedružben odnos, ki se uporablja za vzpostavljanje in ohranjanje nadzora človeka nad človekom. Politično realnost je mogoče spremeniti samo, če pametno manipuliramo s trajno delujočimi silami.

4. Vsako delovanje na področju politike ima moralne posledice. Ne glede na to, kakšne bodo posledice, država pri svojem upravljanju ne sme uporabljati moralnih načel, ki veljajo le za posameznike. Zelo pomembna je uporaba politične etike, saj to predstavlja edini način, ki omogoča pravilno in realno tehtanje posledic.
5. Politični realizem zavrača določena identificiranja moralnih nasprotovanj neke države z moralnimi zakoni, ki so univerzalno priznani. Po drugi stani pa je koncept interesa definiran kot moč politike za zaščito mednarodnih odnosov pred politično norostjo.
6. V zadnjem načelu Hans pravi, da realisti razmišljajo in ohranjajo avtonomijo političnih sfer. Zaradi tega je pomembno pravilno razumeti realizem, saj tako kot tudi ostali ščiti svoje področje delovanja in svoje funkcije (Morgenthau & Čujović, 1990, str. 454-465).

Poleg Hansa Morgenthaua so številni avtorji definirali realistični pristop v mednarodnih odnosih s ciljem, da bi dobili jasnejšo sliko. Dva izmed mnogih avtorjev sta Georg Sørensen in Robert H. Jackson. V svoji knjigi *Uvod v mednarodne odnose: teorije in pristopi* (ang. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*) Sørensen in Jackson opredelita štiri predpostavke realizma, za katere menita, da so temeljni.

Štiri predpostavke so: (1) posamični pregled narave človeka; (2) prepričanje, da so vsi mednarodni odnosi konfliktni in najbolj uporabljeno sredstvo za njihovo reševanje je vojna; (3) visoko vrednotenje vseh nacionalnih vrednosti; (4) uporaba skepticizma, ki nas pripelje do napredka v mednarodni politiki. Poleg tega pravita, da se danes, kot tudi v preteklosti, vsa svetovna politika odvija v čistem kaosu. Razlog za to je neobstoj svetovne vlade in svetovnega vladarja, ki po njihovem mnenju morajo biti nujno prisotni. Nujna prisotnost je zelo pomembna za nemoten nadzor in potek delovanja. Po njunem mnenju sta jedro realizma preživetje države in nacionalna varnost (Sørensen & Jackson, 1999).

Poleg teh definicij je še mnogo drugih, ki definirajo pojem realizma in njegovo povezanost z mednarodnimi odnosi.

2.5 VELESILE

Na svetu je nekaj držav, za katere lahko rečemo, da so vodilne v skoraj vseh segmentih. Za le-te uporabljamo enotni izraz velesila.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1995) pojem velesila definira kot »politično, vojaško zelo močna, vplivna država«. To je osnovna in med ljudmi najbolj znana definicija za pojem velesila.

Številni avtorji in realisti pojem velesila definirajo bolj poglobljeno. V svoji knjigi *Mehka Moč: Sredstva za uspeh v svetovni politiki* (ang. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*) je Joseph Nye predstavil določena nematerialna sredstva, kot so politične, kulturne, vojaške in gospodarske vrednote (Nye, 2009, str. 26-28). Ravno ta nematerialna sredstva so izhodišča, iz katerih vsi ostali avtorji naprej definirajo pojem velesila.

Velesila je vsaka država, ki je zelo vplivna in ima moč, ki jo izkorišča, da bi postala vodilna v svetu. Da bi eno državo natančneje opredelili kot velesilo, moramo izmeriti njeno moč na različnih področjih (Miller, 2006, str. 24). Ta področja so ravno tista nematerialna sredstva, ki jih je v svoji knjigi definiral Joseph Nye. To pomeni, da če eno državo želimo vštetiti v velesile, moramo najprej izmeriti njeno moč s pomočjo štirih osi merjenja moči. Štiri osi so: vojaška, gospodarska, kulturna in politična moč.

Ameriški profesor mednarodnih odnosov William Fox, ki ga lahko vštetejemo v skupino realistov, je prvi uvedel pojem velesila. V svoji knjigi *Velesile: ZDA, Velika Britanija, Sovjetska zveza – njihova odgovornost in mir* (ang. *The Super-Powers; The United States, Britain, and the Soviet Union — Their Responsibility for Peace*) William pravi, da je ena država velesila, če izpolnjuje štiri osnovna merila, ki jih je definiral Nye. Da bi ena država ohranila moč na vseh teh področjih, bi se morala nenehno izboljševati (Fox, 1944, str. 24). Fox je opredelil, kako bi morala izgledati ena velesila enaindvajsetega stoletja. Po njegovem mnenju ena država postane velesila, ko izpolni naslednje pogoje: velika sila na tradicionalni način, vojaško izstopajoča država, hkrati pa tudi nadnacionalni izvajalec (Dellios, 2005, str. 5).

Danes je v sodobnem svetu pet najmočnejših velesil:

Tabela 1: Pet najmočnejših velesil v svetu leta 2019

Država	Indeks moči
ZDA	0.0615
Rusija	0.0639
Kitajska	0.0673
Indija	0.1065
Francija	0.1584

Vir: lasten

Iz tabele je razvidno, da so prve tri velesile v svetu dejanski akterji obeh obravnavanih primerov v diplomskem delu. V primeru hibridnega vojskovanja v Ukrajini je glavni akter Rusija, v primeru Venezuele pa so glavni akterji ZDA, Rusija in Kitajska.

3 OPIS DRŽAV

3.1 OPIS UKRAJINE

Ukrajina, z glavnim mestom Kijev, je država, ki se nahaja v vzhodnem delu Evrope. Zaradi svoje velikosti se lahko pohvali z velikim številom sosedov, s katerimi meji. Severno mejo deli z Belorusijo. Na vzhodu Ukrajina meji z Rusijo in je hkrati najdaljša državna meja Ukrajine. Na jugozahodu meji z dvema državama, in sicer z Romunijo in Moldavijo. Zahodna meja Ukrajine ima največje število sosednjih držav: Madžarska, Slovaška in Poljska. Južna meja države je obmorska – tam se nahajata Črno in Azovsko morje (Kryzhanivsky & idr., 2019).

Površina Ukrajine znaša 603.620 kvadratnih kilometrov. Na ozemlju Ukrajine živi približno 44 milijonov prebivalstva različnih kultur. Največja nacionalna skupnost poleg Ukrajincev so Rusi, večinoma naseljeni ob vzhodni meji z Rusijo ter na Krimskem polotoku (Motyl, 1993, str. 2).

V spodnji tabeli je prikazano število prebivalcev, razdeljenih po nacionalnih skupnostih.

Tabela 2: Odstotek prebivalcev Ukrajine, razdeljenih po nacionalnih skupnostih

Nacionalna skupnost	Odstotek prebivalstva
Ukrajinci	77.8 %
Rusi	17.3 %
Belorusi	0.6 %
Moldavci	0.5 %
Krimski Tatari	0.5 %
Bolgari	0.4 %
Madžari	0.3 %
Romuni	0.3 %
Poljaki	0.3 %
Judi	0.2 %
ostalo prebivalstvo	1.8 %

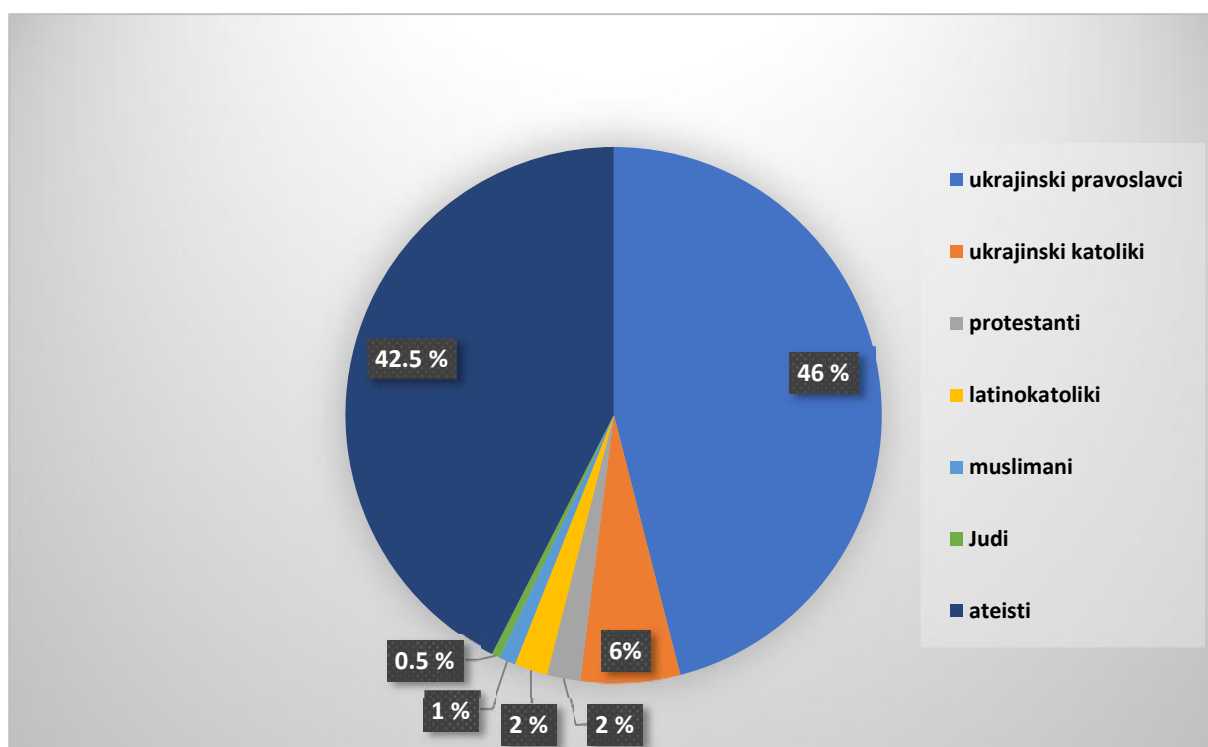
Vir: Central Intelligence Agency (2019)

Iz tabele je razvidno, da poleg Ukrajincev, ki predstavljajo kar 77.8 % prebivalstva, so druga največja nacionalna skupnost Rusi.

Zaradi velikega števila ruskih prebivalcev v Ukrajini se država bori, da Ukrajincem poveča zavest o tem, kam spadajo in kdo so. Država želi ohraniti identiteto vsakega Ukrajinca, ki zaradi velikega vpliva Rusije počasi zamira. Ta pojav je posledica geografske lege Ukrajine, saj se le-ta nahaja med Rusijo in Evropo. Hkrati je država, ki ima zelo veliko različnih etničnih skupnosti (Motyl, 1993, str. 24).

V grafikonu 1 so prikazane vse etnične skupnosti Ukrajine.

Grafikon 1: Etnične skupnosti v Ukrajini

Vir: lasten

Ukrajina je »suverena in neodvisna, demokratična, socialna in na zakonu utemeljena država« (Verhovna Rada Ukrajine, 2019). Na čelu države je predsednik Volodimir Zelenski.

V tabeli 3 so navedeni dosednji predsedniki Ukrajine. Tabela bo pripomogla pri vpogledu, kdo je bil predsednik v času krimske krize oziroma v času napada na Krim.

Tabela 3: Vsi predsedniki Ukrajine od leta 1991

Ime in priimek predsednika	Obdobje vladanja
Leonid Kravčuk	1991–1994
Leonid Kučma	1994–2005
Viktor Juščenko	2005–2010
Viktor Janukovič	2010–2014
Petro Porošenko	2014–2019
Volodimir Zelenski	2019–

Vir: Pariona (2019)

Ukrajina se poleg svoje velikosti lahko pohvali tudi s svojo uvrstitvijo na lestvici vojaške moči. Uvrščena je na 29. mesto od 137 držav. Lestvica vojaške moči je narejena na podlagi indeksa moči, ki je sestavljena iz več dejavnikov. Ti dejavniki so: število prebivalcev, ki je aktivno in vojaško sposobno za vojskovanje, skupna zrakoplovna moč, v katero so všteta vsa letala,

helikopterji itd., skupna zemeljska moč, ki jo sestavljajo tanki, oborožena oklepna vozila, artilerija itd., naftne rezerve, logistika ter finančni in geografski dejavniki. Število ljudi, pripravljenih za vojskovanje v Ukrajini, je 22.195.911, od katerih jih je 15.648.117 pripravljenih na vojne razmere. Na podlagi posameznih dejavnikov je Ukrajina nekoliko slabše uvrščena po številu zrakoplovne moči in se nahaja na 42. mestu. Moč letalstva predstavljajo lovci (62), helikopterji (99) in oboroženi helikopterji (34). Glede na zemeljsko moč je uvrščena zelo visoko, in sicer na 15. mestu po številu tankov (2.031), na 5. mestu po številu oboroženih oklepnih vozil (10.200) ter na 9. mestu po artileriji (2.040). Finančno gledano obrambni proračun znaša 4.880.000.000 ameriških dolarjev (Global Firepower, 2019).

3.2 OPIS VENEZUELE

Venezuela je država, ki se nahaja na severnem delu južnoameriškega kontinenta. Severno državno mejo predstavlja voda, ki meji na Karibsko morje in Atlantski ocean. Na jugu države Venezuela meji z Brazilijo, na vzhodu pa z Gvajano. Zahodni in jugozahodni del Venezuele meji s Kolumbijo, ki predstavlja tudi najdaljšo mejo. Površina Venezuele je 916.445 kvadratnih kilometrih. Na ozemlju države živi 31.689.176 prebivalcev. Zaradi svoje zgodovine in vpliva Španije, ki je imela Venezuelo pod svojim nadzorom, danes tam živi veliko različnih kultur (Heckel, McCoy, Martz, & Lieuwen, 2019).

V spodnji tabeli je prikazan odstotek prebivalstva po nacionalni skupnosti.

Tabela 4: Odstotek prebivalstva Venezuele, razvrščeni po nacionalni skupnosti

Nacionalna skupnost	Odstotek prebivalstva
mešani Venezuelci	50,3 %
beli Venezuelci (evropske korenine)	42,5 %
temnopolti Venezuelci (afriške korenine)	3,5 %
avtohtoni Venezuelci (južnoameriške korenine)	2,5 %
ostalo prebivalstvo	1,2 %

Vir: Too (2019)

Iz tabele 4 je razvidno, da na ozemlju Venezuele živi največ mešanih Venezuelcev, in sicer kar 50,3 % prebivalstva. To so Venezuelci, ki imajo mešane korenine – afriške, evropske in ameriške, ne glede na to, kje so rojeni (Too, 2019). Drugo največjo nacionalno skupino predstavljajo beli Venezuelci. To so Venezuelci, ki imajo evropske korenine. Avtohtonih Venezuelcev je 2,5 %, temnopoltih pa je nekaj odstotkov več.

V državi prevladuje rimskokatoliška vera, ki jo predstavlja 96 % prebivalstva. Okoli 2 % prebivalstva so protestanti in 2 % druge vere.

V ustavi Bolivarske republike Venezuela piše, da je Venezuela »zvezna večstrankarska republika z enočlansko zakonodajo« (Asamblea Nacional Constituyente, 1999). Na čelu države je predsednik Nicolás Maduro.

V tabeli, ki sledi, so prikazani vsi predsedniki od leta 1999 do danes.

Tabela 5: Vsi predsedniki Venezuele po letu 1993

Ime in priimek predsednika	Obdobje vladanja
Ramón José Velásquez	1993 – 1994
Rafael Caldera	1994 – 1999
Hugo Chávez	1999 – 2013
Nicolás Maduro	2013 – danes
Juan Guaidó (neuradni predsednik)	2019 – danes

Vir: Too (2019)

V tabeli 5 sta prikazana dva zelo zanimiva podatka. Prvi podatek je čas vladanja Huga Cháveza, ki je na oblast prišel leta 1999 in je vladal celih 14 let. Drugi podatek je, da ima od leta 2019 Venezuela dva predsednika (uradnega in neuradnega).

Glede na svojo velikost se Venezuela ne more pohvaliti z uvrstitvijo na lestvici vojaške moči. Uvrščena je na 43. mesto 137 držav. Ta uvrstitev je narejena na podlagi indeksa moči, ki je sestavljen iz več dejavnikov. Ti dejavniki so: število prebivalcev, ki so pripravljene na vojno, (aktivni in vojaško sposobni), skupna zrakoplovna moč, v katero so všteta vsa letala, helikopterji itd., skupna zemeljska moč, ki jo predstavljajo tanki, oborožena oklepna vozila, artilerija itd., naftne rezerve, logistika ter finančni in geografski dejavniki. Število ljudi, pripravljenih za vojskovanje v Venezueli, je 14.260.129, od katerih jih je 11,693,306 pripravljenih na vojne razmere. Na podlagi posameznih dejavnikov je Venezuela nekoliko slabše uvrščena po številu zrakoplovne moči in se nahaja na 39. mestu. Moč letalstva predstavljajo lovci (39), helikopterji (86) in oboroženi helikopterji (10). Glede na zemeljsko moč je uvrščena na 38. mesto po številu tankov (485), na 92. mestu po številu oboroženih oklepnih vozil (338) ter na 45. mestu po artileriji (60). Finančno gledano obrambni proračun znaša 4.000.000.000 ameriških dolarjev (Global FirePower, 2019).

4 HIBRIDNO VOJSKOVANJE NA PRIMERU UKRAJINE

4.1 RAZLOGI ZA ANEKSIJO KRIMA

Glavna akterja ukrajinske krize sta Ukrajina (napadena država) in Rusija (napadalec). Eno najpogostejših vprašanj, ko se govori o aneksiji Krima, je 'Zakaj je Rusija napadla Ukrajino in prevzela Krimski polotok?'.

Številni avtorji so skušali podati odgovor na to vprašanje. Eden izmed njih je Daniel Treisman, ki v svojem članku *Zakaj je Putin prevzel Krimski polotok* (ang. *Why Putin Took Crimea*) piše, zakaj je do tega pravzaprav prišlo. Zasedba Krima s strani Rusije pod vodstvom ruskega predsednika Vladimirja Putina je odločitev, ki je bila precej logična, vprašanje časa je bilo, kdaj se bo to zgodilo. Glavno vprašanje, ki si ga vsi zastavljajo, je 'zakaj je Putin čakal 16 let, da napade Ukrajino?'. Danes obstajajo tri verodostojne razlage za prevzem Krimskega polotoka, in sicer 'Putin kot branilec', 'Putin kot imperialist' in 'Putin kot improvizator'. Prva razlaga (Putin kot branilec) pravi, da je Putin prevzel Krimski polotok z namenom, da bi preprečil nadaljnje širjenje NATO-alianse ob ruski zahodni meji. S tem je odpravil oziroma onemogočil, da se zgodita dve nevarnosti. Prva nevarnost je, da se novosestavljena vlada Ukrajine priključi NATO-aliansi, druga pa, da bi nova vlada izselila črnomoško rusko floto iz njene baze v Sevastopolu. Putin kot imperialist je druga razlaga, ki pravi, da Putin nikoli ni sprejel dejstva, kaj se je zgodilo po hladni vojni (razpad ZSSR). Ozemlje, ki ga je Rusija izgubila po hladni vojni, je Putin postopoma začel zavzemati nazaj. Zadnja oziroma tretja razlaga – Putin kot improvizator pravi, da je ta poteza nagla in je odgovor na nepredviden padec takratnega ukrajinskega predsednika Viktorja Janukoviča. Prevzem Krima po zadnji razlagi predstavlja impulzivno potezo, ki jo je Putin izbral namesto bolj premišljene in varnejše geopolitične poteze. Resnica o prevzemu Krima nikoli ne bo popolnoma odkrita. Ne glede na to, kakšna je resnica, edino kar lahko rečemo, je to, da je sestavljena iz vseh treh elementov (širitev NATO-alianse, pridobitev prejšnjega teritorija in impulziven napad) (Treisman, 2016, str. 47-49).

4.2 POTEK ANEKSIJE KRIMA

Glavni razlog za rusko-ukrajinski spopad je bila vlada takratnega predsednika Janukoviča. 20. februarja 2014 so na glavnem trgu Majdan v Kijevu začeli potekati masovni protesti kot posledica uradne zavrnitve podpisa pridružitvenega sporazuma z Evropsko unijo. Janukovič je zavrnil ta sporazum, ker je bila to želja ruskega predsednika Vladimirja Putina. S to potezo je pridobil podporo s strani Rusije, hkrati pa je sprožil jezo med prebivalci. Zaradi tega so nastali protesti, na katerih je bilo poškodovanih več oseb, več kot 50 ljudi pa je bilo ubitih s strani državnih sil, kar nakazuje, da je bil protest vse prej kot miren. Odgovornost, da so ti protesti postali krvavi, je padla na predsednika Ukrajine. Protest je terjal veliko število žrtev. To je posledično pripeljalo do razpada vlade Janukoviča. Zaradi pritiska, ki so ga demokratične sile

izvajale nad Janukovičem, je nekaj dni od začetka protesta ta zapustil državo s pomočjo ruske vlade. Takoj za tem je bilo uradno objavljeno, da je predčasno odstopil s funkcije predsednika države. V tej situaciji, ki se je odvijala v Ukrajini tiste dni, je Rusija začutila svojo priložnost za aneksijo Krima. Vedeli so namreč, da se je situacija spremenila v scenarij, ki si ga niso predstavljali, vendar so si ga močno želeli (National Defense University of Ukraine, 2017, str. 25-26).

Rusija glede na okoliščine ni izgubljala časa. Predvidela je, kaj se bo zgodilo, zato je konec februarja 2014 svoje črnomske flote, ki so bile stacionirane na Krimu, postavila v formacijo, s katero bi lahko zaustavili ukrajinske vojaške enote. V naslednjih dneh so se na območju Ukrajine pojavile dodatne ruske vojaške enote brez oznak na uniformah. Tretji dan od prihoda tako imenovanih 'zelenih mož', ki so pozneje pridobili ime Ruske FSB-enote, so obkolili stavbo parlamenta in vlade Avtonomne republike Krim v Simferopolu. Takoj za tem so uspeli zamenjati vodjo krimskega sveta ministrov in so na oblast postavili vodjo obrobne stranke 'Ruske enotnosti' (rus. Rossika vednost) S. Aksenova (National Defense University of Ukraine, 2017, str. 26).

24. februar je bil odločilni datum, ko je Rusija jasno in dokončno odločila, da bodo na vojaški način spremenili politični red polotoka. Namen, ki ga je imela Rusija, je bil jasen, saj so 24. februarja na glavnem trgu Sevastopol postavili oklepne APC, ki pripadajo delu 810. mornariške pehotne enote (Kofman & idr, 2017, str. 7).

Slika 3: Zemljevid Krima ter ruske aktivnosti od 24. februarja do 9. marca 2014

Vir: Kofman & idr. (2017)

Na sliki 3 so prikazane aktivnosti ruske države na ozemlju Krima od 24. februarja do 9. marca 2014:

- Februar 24: Sevastopol: Ruska oklepna vozila se premikajo iz ruskih baz.
- Februar 25: Jalta: Ruski vojaki prihajajo.
- Februar 27: Simferopol: Maskirani strelci zasežejo vladne zgradbe.
- Marec 1: Feodosija: Ruska vojna ladja blokira pristanišče. Ukrajinska baza je obkrožena z oboroženimi silami.
- Marec 1: Kerč: Ruske čete prevzamejo nadzor nad trajektnim pristaniščem v Kerču. Ukrajinska vojaška enota je obkrožena.
- Marec 1: Armijansk: Ruska oklepna vozila prihajajo in začnejo kopati jarke.
- Marec 3: Džankoj: Ruske čete prevzamejo letališče.
- Marec 6: Simferopol: Parlament glasuje za neodvisnost; določi referendum.
- Marec 8: Čonhar: Ruske čete prihajajo in začnejo postavljati mejne stebre.
- Marec 9: Čornomorske: Ruske čete zajemajo raketno skladišče.

V nadaljevanju bom poskusil temeljiteje predstaviti potek teh aktivnosti. 24. februar 2014 je zaznamovan po tem, da je v mesto Sevastopol prišla ladja iz razreda Aligator, ki so jo imenovali po Nikolaju Filčenkovu. Na ladji je bilo več kot 200 ruskih specialcev, ki so bili usposobljeni za posebne operacije. Nekateri omenjajo, da je prav na tej ladji nazaj v Rusijo pobegnil Janukovič. Predsednik Rusije Vladimir Putin ni izgubljal časa in je hitro transportiral svoje vojake in specialne enote preko različnih operacij na obočju Krima. Tako je 26. februarja Putin naredil hiter pregled meje, v katerem je bilo vključenih 150.000 vojakov iz zahodnih in osrednjih vojaških okrožij. To vajo so Rusi uporabili za preusmeritev in prekrievanje načinov, po katerih so se določene vojaške enote premikale. Približno 40 vojaških letal Iljušin Il-76 je zapustilo letalsko vojaško bazo Uljanovski v Rusiji. Dan po tem je 50 specialcev iz KSO-enote v glavnem mestu Krim prevzelo krimski parlament, kjer so na vrhu stavbe izobesili zastavo. Proti koncu dneva so specialne enote brez oznak obkrožile tudi letalsko bazo Belbek. Konec februarja je na ozemlje Krima brez kakršnega koli dovoljenja pristopil konvoj, ki je bil sestavljen iz treh transportnih helikopterjev Mi-8 in osem napadalnih helikopterjev Mi-35M. S to potezo je Rusija pridobila dvoje. Najprej je nevtralizirala ukrajinsko zaščito in si odprla možnost za izvedbo nočnih operacij. Ne glede na to, da so v mesecu februarju ruske zmogljivosti bile omejene na eno nepopolno mornariško pehotno brigado, je Rusija učinkovito napredovala. Na začetku marca je Rusija pripeljala dodatno pomorsko okrepitev – ladje. Ruske enote so se hitro začele razširjati po polotoku in počasi prevzemati vse krimske vojaške objekte. Značilnost vseh ruskih enot je, da niso bile tako zelo oborožene, vendar so bile mobilnejše. Ruske sile so s pomočjo svoje mornarice blokirale in ujele ukrajinsko morsko floto. Rusija je nad ukrajinsko floto izvedla močan psihološki pritisk, začela je razširjati propagando in obljubljal ukrajinskim vojakom, da če se takoj predajo, bodo na koncu te aneksije skupaj z njimi zmagovalci in ne poraženci (Kofman & idr, 2017, str. 8-9).

Že od začetka Krimskane aneksije je opazno, da Rusija uporablja in se poslužuje določenih aktivnosti, ki niso značilne za konvencionalno vojskovanje. S tem, ko je na področje Krima čez noč prišlo kar nekaj vojakov brez oznak, ki so kasneje prevzeli parlament, lahko sklepamo, da gre za nov način priprave na vojskovanje, tako imenovano hibridno vojskovanje.

Cramers in Caliskan v svojem članku pravita, da hibridno vojskovanje predstavlja nov in sodoben način vojskovanja, v katerem se srečamo z nenavadnimi potezami ter nenavadnimi dogajanjem, ki pravzaprav niso karakteristična za vojskovanje, kot ga poznamo (Cramers & Caliskan, 2018, str. 1-2).

Očitna je bila tudi uporaba politične propagande, ki je po mojem mnenju ena izmed ključnih dejavnikov hibridnega vojskovanja. Tako mislim, ker je danes tehnologija razvita na zelo visoki ravni, vsak posameznik pa je v veliki meri odvisen od interneta in pametnih naprav. To pomeni, da so vse novice in ostala pomembna obvestila dostopna na spletu, kjer jih večina ljudi prebere. Na spletu lahko dosežemo zelo hitro, učinkovito in ugodno širjenje politične propagande in lažnih novic.

S pomočjo raznolikih tehnik, ki jih pri vojskovanju nismo vajeni, Rusija ves čas počasi in s sigurnostjo taktično pridobiva dele krimskega ozemlja. Pri vsem tem je potrebno omeniti, da se število žrtev teh akcij vojskovanja približuje ničli. To je dokaz, da Rusija pri tej aneksiji ni uporabljala klasičnega konvencionalnega načina vojskovanja.

Na začetku marca 2014 je Rusija na trajektnem prehodu Kerč pripeljala veliko število konvencionalnih oboroženih vojaških enot. Med enotami so bile vlečna artilerija, strelne brigade ter enote za protiraketno obrambo. Ruska vojska je uspešno prekinila stacionarno komunikacijo med Ukrajino in Krimom. Ruske ladje so blokirale mobilni signal na določenih delih polotoka tako, da ni bilo mogoče vzpostaviti komunikacije. Ruski vojaki so izklopili elektriko določenim vojaškim bazam in s tem povzročili močan psihološki pritisk ukrajinskim vojakom. Po vseh teh dogajanjih in akcijah je Ukrajina hitro izgubila oblast nad Krimskim polotokom (Kofman & idr, 2017, str. 9-10).

Menim, da je Rusija celotno aneksijo zelo dobro načrtovala, kar je razvidno iz dogajanj. S pomočjo najučinkovitejše metode hibridnega vojskovanja je Rusija uspela zelo hitro narediti nekaj, za kar bi pri konvencionalnem vojskovanju porabili več časa in truda. Ta metoda se imenuje psihološki pritisk. S pomočjo sabotaže je Rusija blokirala vse telekomunikacijske signale. Zaradi tega so ljudje preko medijev izvedeli vse novice, ki so hkrati bile nadzorovane s strani Rusije. To je pomenilo samo eno, da je Rusija zelo enostavno predstavila situacijo tako, kot si je ona želela, s pomočjo propagande. Ta poteza je bila zelo taktična. Iz tega je razvidno, da je Rusija vse to podrobno načrtovala in nato uspešno implementirala v praksi.

Omenil sem tudi sabotažo, ki je po mojem mnenju ključna metoda pri hibridnem vojskovanju. Slovar slovenskega knjižnega jezika (1995) jo definira kot »namerno, navadno prikrito dejanje, ravnanje, s katerim se zlasti iz političnih vzrokov povzroča gospodarska škoda«.

Krimski parlament je določil datum za referendum - 25. maj. Zaradi pospešene aneksije s strani Rusije je krimski parlament prestavil datum na 30. marec. Datum so ponovno spremenili in na koncu določili, da bo referendum potekal 16. marca (National Defense University of Ukraine, 2017, str. 27).

Na podlagi analize, ki jo je analizirala avtorica Podolian, je razvidno, da referendum nima pravne podlage in ima veliko nepravilnosti. Za lažjo predstavitev je navedla nekaj razlogov. Prvi razlog je število dni od določitve datuma referenduma pa do dejansko izvedenega datuma referenduma (od 6. do 16. marca - 10 dni). Dejstvo, ki narekuje to nepravilnost, je, da je 10 dni premalo za sestavitev referenduma. Druga pomembna nepravilnost je ta, da je bila 11. marca sprejeta deklaracija o neodvisnosti Avtonomne republike Krim z glavnim mestom Sevastopol. Ta deklaracija je sprejeta s strani Vrhovnega sveta Krima in Mestnega sveta Sevastopola. Uradnih dokazov, da je večina poslancev pod prisilo izvolilo avtonomijo Krima, ni. Naslednja nepravilnost nakazuje, da je bil referendum sestavljen in sklican s strani tujih vojakov brez oznak. Četrta nepravilnost referenduma so vprašanja, ki so bila zastavljena udeležencem. Udeleženci referenduma niso imeli širših in realnejših odločitev. Zadnja nepravilnost, ki jo lahko opazimo, je propaganda, ki so jo razširjali ruski mediji na način, da so na polotoku blokirali vse ukrajinske medijske kanale, na katerih so oddajali novice. Vse te lažne novice so bile v prid Rusiji, hkrati pa je bila porušena objektivnost informacij (Podolian, 2015, str. 116-119).

Tabela 6: Rezultati krimskega referenduma 2014

Datum referenduma	16. 3. 2014	
Volilno telo	1.844.589	
Referendumsko vprašanje	1. Ali ste za ponovno združitev Krima z Rusijo kot del Ruske federacije? 2. Se zavzimate za obnovitev ustave iz leta 1992 in status Krima kot del Ukrajine?	
Skupno oddanih glasov	1.274.096	100 %
Skupno veljavnih glasov	1.264.999	99,29 %
Skupno glasov ZA	1.233.002	96,77 %
Skupno glasov PROTI	31.997	2,51 %

Vir: Podolian (2015, str. 119)

V zgornji tabeli so prikazani podatki o krimskem referendumu, ki je potekal 16. marca 2014. Volilno pravico je imelo 1.844.589 volivcev, od katerih se je 1.274.096 udeležilo referenduma. Validnih glasov je bilo 1.264.999 (99.29 %).

Na referendumu sta bili zastavljeni dve vprašanji: 'Ali ste za ponovno združitev Krima z Rusijo kot del Ruske federacije?' in 'Se zavzimate za obnovitev ustave iz leta 1992 in status Krima kot del Ukrajine?' (Sneider, 2014). Velika večina volivcev se je odločila za priključitev k Rusiji, za obnovitev ustave in status Krima kot del Ukrajine iz leta 1992 pa je glasovalo samo 2.51 % volivcev.

Poleg pravnih nepravilnosti ta referendum ne izpolnjuje standardov za njegovo izvedbo. Dokaz za to so številne pomanjkljivosti in nepravilnosti. Najpomembnejše nepravilnosti izvedbe referenduma so: seznam udeležencev referenduma, ki je bil neuraden, sestavljena komisija ni bila transparentna, glasovi niso bili validni itd. (Podolian, 2015, str. 120).

Ne glede na vse nepravilnosti je bil referendum uradno potrjen in na podlagi tega se je Krim ponovno priključil Rusiji. Menim, da Ukrajina ni imela priložnosti zadržati Krima, saj je Rusija celotno aneksijo načrtovala zelo natančno. Ker je Rusija imela celotno oblast nad Krimskim polotokom, Ukrajina ni mogla razveljaviti referenduma. S tem, da je Rusija k sebi ponovno pripojila Krimski polotok, je pokazala, da je ta način vojskovanja resnično učinkovit in da pušča manj klasičnih vojskovalnih sledi.

Številni avtorji, med katere sodita Cramers in Caliskan, menijo da se je vse do rusko-ukrajinskega konflikta hibridno vojskovanje uporabljalo zgolj v teoriji kot sodoben način vojskovanja. Po konfliktu pa se je dejansko ta pojem začel uporabljati kot nov način vojskovanja, ki se danes uporablja tudi uradno s strani NATO-A in EU (Cramers & Caliskan, 2018, str. 1).

4.3 KONFLIKTI NA VZHODU UKRAJINE

Ne dolgo po krimski krizi je Ukrajino pretresel nov dogodek, zgodil se je nov napad. V vzhodnem delu Ukrajine, v delu mesta Doneck in Lugansk, so se odprla nova bojišča. Ta del Ukrajine je znan po imenu Donbas. To je del Ukrajine, ki se nahaja ob ruski meji, na področju porečja rek Dneper in Don. Zaradi razvitosti tega področja in geografskega položaja (ob sami meji z Rusijo) je bilo to območje že od nekdaj tarča Rusije. To območje je bogato z naravnimi viri in na njem živi veliko ruskega prebivalstva. Na teritoriju Donbasa živi kar 16 % celotnega prebivalstva Ukrajine in ustvarja 8,4 % BDP-ja države. Zaradi naravnih virov prisotnih na tem območje je ta del države postal bogat in precej gospodarsko razvit (Fischer, 2019, str. 7-8).

Za ta konflikt je značilno dejstvo, da je potekal v treh fazah. Prva faza je potekala od aprila 2014 do konca avgusta 2014. Druga faza je potekala od konca septembra 2014 pa do februarja 2015 ter zadnja tretja faza od februarja 2015 pa do danes (neuradno še vedno traja).

Na sliki 4 so prikazana vsa bojna območja Donbasa (Balaban & idr., 2017, str. 31).

Slika 4: Konfliktno območje

Vir: lasten

Na začetku aprila so se ruske vojaške sile, ki so bile udeležene v aneksiji Krima, začele premikati proti vzhodu Ukrajine. Uradno se je vojna na vzhodnem delu Ukrajine začela 6. aprila 2014, ko so protestniki po številnih pretepih s policijo zavzeli upravne stavbe v Donecku in Karkivu. Sledila je razglasitev 'Ljudske republike Doneck' (LRD) in 'Ljudske republike Karkiv' (LRKh) (Balaban & idr., 2017, str. 33-42).

Konflikt na vzhodu Ukrajine je bil v samem začetku popolnoma drugačen od aneksije Krimskega polotoka. To je razvidno iz načina obrambe. Prebivalstvo je na različne načine skušalo obraniti in zaščititi svoj teritorij. Naslednja, zelo opazna razlika je ravnanje policije na protestih. Menim, da so vsi protesti v takšnih napetih trenutkih začetek konflikta. S tem proteste lahko uvrstimo med začetne korake vojskovanja, ki so značilni za konvencionalno vojskovanje.

Kot pravi teorija, je konvencionalno vojskovanje predvsem usmerjeno in osredotočeno na ognjene moči in različne napade. Napadi, ki jih ena ali vse strani izvajajo, so oboroženi napadi in se izvajajo, da bi čim hitreje dosegli zastavljen cilj. (Quackenbush & Murdie, 2014, str. 184). Če upoštevamo teorijo, potem proteste, ki so se zgodili v Ukrajini, lahko uvrstimo v konvencionalno vojskovanje zaradi tega, ker je policija uporabljala orožje in izvajala množične pretepe.

Kriminalne skupine so istočasno zavzele območni urad v Lugansku. Ukrajinske specialne enote so zelo hitro uspele pridobiti nazaj stavbo Kharkivove uprave. Žal pa jim to ni uspelo v Donecku in Lugansku. Na sredini aprila 2014 je ruska vojaška enota na čelu Igorja Girkina, znanega pod

imenom Igor Strelkov, okupirala vladne zgradbe. V severnem delu Donbasa je Rusija takrat postavila nove, dodatne vojaške enote. Zaradi velikega števila aktivnosti, ki jih je Rusija izvedla v tako kratem času, je takratni predsednik Ukrajine Oleksander Turčinov podpisal uredbo o odločitvi ukrajinskega sveta za varnost in obrambo za začetek protiteroristične operacije na vzhodu države. Ukrajinska vlada je porazdelila vzhodno območje države na pet vojaških območij. Konec aprila je bil zaznamovan z razglasitvijo 'Ljudske republike Lugansk'. To se je zgodilo 27. aprila, ko je ruska vojska zavzela celotno območje mesta Lugansk. Začetek meseca maja je bil zaznamovan kot krvav zaradi številnih dogajanj, ki so se zgodila v mestu Odesa, kjer je umrlo več kot deset ljudi. Meseca maja so se dogajale številne vojaške aktivnosti. Začetek maja je v ukrajinskem konfliktu zelo pomemben, še bolj pomemben pa je drugi teden meseca maja, ker sta Ljudska republika Doneck (LRD) in Ljudska republika Lugansk (LRL) organizirali referendum o neodvisnosti. Konec maja je prišlo do združitve LRD-ja in LRL-ja v 'konfederacijsko zvezo Ljudske republike Novorosija'. Tudi mesec junij je bil hudo zaznamovan. V drugi polovici junija so ruske vojaške enote sestrelile ukrajinsko transportno letalo IL-76. V tem napadu ni preživel nihče od 49 vojaških čet. 11. julija se je zgodil nov napad, ki je za seboj pustil veliko število smrtnih žrtev. Rusija je bombardirala tabor ukrajinskih vojakov in je pri tem 36 vojakov izgubilo svoje življenje. Avgusta so bile situacije že nekoliko bolj na mestu. Rusija je na obmejnem območju večkrat močno napadla. To je povzročilo, da se ukrajinske vojaške čete niso mogle več upirati. S tem napadom je Ukrajina izgubila obmejni nadzor, kar je privedlo do umika ukrajinskih vojaških čet. Ruska vojska je to izkoristila v svoj prid in na mejo poslala dodatne okrepitve vojakov z oklopnimi vozili (Balaban & idr., 2017, str. 33-42).

Če analiziramo in povežemo vse dogodke, ki so se do sedaj zgodili v konfliktu na vzhodnem delu Ukrajine, lahko ugotovimo, da gre nedvomno za konvencionalen način vojskovanja. Kot sem že prej omenil, je konvencionalno vojskovanje popolnoma drugačno od hibridnega vojskovanja. Gre za čisto drugačen pristop in način uresničitve ciljev za prevlado nad nasprotnikom. Dejstvo je, da hibridno vojskovanje vsebuje elemente nekonvencionalnega vojskovanja. Kljub temu pa je to nov način vojskovanja, ki hkrati terja manj žrtev.

Konflikt, ki je na vzhodu Ukrajine potekal do konca avgusta, ne predstavlja nič drugega, kot konvencionalni način vojskovanja. Konvencionalno vojskovanje je vojskovanje, v katerem se uporabljajo vojaške taktike in ena ali vse strani spopada uporabljajo orožja, zaradi katerega posledično pride do velikega števila smrtnih žrtev (Department of the Army, 2008). Iz tega primera je razvidno, da se teorija implementira v praksi.

Jeseni tega leta se je pričela odvijati druga faza, ki je bila bistveno mirnejša od prejšnje. Vse linije konflikta med Ukrajino in Rusijo so bile mirne, vendar to stanje žal ni trajalo dolgo. V novembru je ruska vojska LRD napadla letališče v Donecku. Na sredini januarja 2015 so znova napadli. Ruska vojska je v bližini mesta Volnovak na poti H20 bombardirala potniški avtobus.

Na avtobusu je bilo 30 oseb, od katerih jih je 12 umrlo na kraju nesreče, 18 pa je bilo teže poškodovanih. Proti koncu meseca januarja so se napadi na letališču v Donecku končali, ko se je ukrajinska vojska umaknila z bojišča in priznala svoj poraz. Štiri dni zatem, ko je LRD premagala ukrajinsko vojsko na letališču Doneck, je izvedla novo napad oziroma bombardiranje. Tarča napada je bila stanovanjska stavba v mestu Mariupol. V tem napadu je bilo ubitih 30 ljudi, 128 pa je bilo ranjenih. S tem napadom je vodja LRD Aleksander Zaharčenko uradno razglasil napad nad Mariupol (Balaban & idr., 2017, str. 42-43).

Iz prve in druge polovice konflikta na vzhodu Ukrajine je jasno razvidno, da je Rusija uporabljala tradicionalni način oziroma konvencionalno vojskovanje. Ravno zaradi velikega števila žrtev so se začeli zavedati, da se je nujno potrebno sestati in dogovoriti o tem, kako najhitreje označiti konec tega konflikta.

Mesec februar je postal najpomembnejši za celotni potek vojskovanja na vzhodu Ukrajine. 12. februarja so se v Minsku, po več kot šestnajstih urah pogajanj voditelji Rusije, Ukrajine, Francije in Nemčije, dogovorili in podpisali sporazum za konec konflikta v vzhodni Ukrajini. Sporazum so poimenovali Minsk-2. Pri pogajanju in dogovarjanju, ki je potekalo med Vladimirjem Putinom, Angelo Merkel, Fransojem Olandom in Petrom Porošenkom se je priključila še Heidi Tagliavini, posebna predstavnica OSCE. Minsk-2 je vseboval dogovor, kdaj in kako bo potekalo premirje med Rusijo in Ukrajino. 15. februarja so odločili, da se premirje prične. Določili so, da se bo umik težkega orožja pričel 17. februarja in naj bi predvidoma trajal dva tedna. Vse tuje vojaške enote so se morale umakniti z ozemlja Ukrajine. Ukrajinski vojaki so ponovno pričeli z nadzorom meje z Rusijo. Mejo naj bi prenehali nadzorovati do konca leta 2015 (European Parliament, 2015).

Poleg sporazuma, ki sta ga Rusija in Ukrajina podpisali, se situacija ni umirila. Čeprav so minila že štiri leta od podpisa sporazuma, se na vzhodnem območju Ukrajine še vedno odvijajo napadi, vendar v bolj umirjeni obliki. Od podpisa pogodbe vse do danes se je zgodilo nekaj večjih napadov, med katere sodijo: neuspešen napad na naselje Marinka (junija 2015), zgodile so se iskrice sovraštva na območju Svitlodarsk (junija in decembra 2016) in spopadi v industrijski coni Avdika, ki so se začeli januarja 2017 in trajajo še danes (Balaban & idr., 2017).

Po mojem mnenju Rusija ni dejansko zaključila vojskovanja samo iz enega razloga. Glavni namen je bil, da nenehno izvajajo psihološki pritisk nad prebivalstvom in vlado Republike Ukrajine. Prav ta psihološki pritisk je ena izmed metod hibridnega vojskovanja. Ravno to je razlog za uvrstitev tega konflikta v hibridno vojskovanje.

Na podlagi virov je število žrtev Ukrajine in Rusije malo več kot 50.000. Zagotovo točnega števila žrtev ne moremo določiti, saj konflikt med Ukrajino in Rusijo še vedno ni končan (Dykyi, 2016, str. 66). Poleg tega se Rusija zaveda, da bo dobila veliko negativnih komentarjev in

nasprotnikov v primeru, če se izve točno število žrtev. Iz tega lahko sklepam, da so resnični podatki javnosti prikriti.

4.4 METODE HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA RUSKO-UKRAJINSKEGA SPOPADA

Oba konflikta, ki sta se dogajala na ozemlju Ukrajine, sta na določen način povezana. Zdi se, da sta konflikta enaka, vendar sta si v resnici zelo različna. Enaka sta zgolj zaradi istega geopolitičnega soočanja. Različni so motivi in metode izvajanja. Na eni strani je aneksija Krima konflikt, v katerem je bil glavni motiv Rusije pripojiti Krim nazaj k ruski matični državi. Na drugi strani, pri konfliktu v vzhodnem delu Ukrajine, ni šlo za pripojitev, ampak zgolj za ohranitev kontrole nad ukrajinsko politiko in odločitvami, ki jih ukrajinska vlada sprejema. S tem želijo zaščititi Ruse, ki živijo na obmejnem delu Ukrajine in Rusije (Najzer, 2018, str. 177).

Kot je že omenjeno, sta si konflikta različna tudi po načinu izvajanja. Aneksija Krima je mirnejši konflikt, v katerem ni prišlo do velikega števila smrtnih žrtev. Prav tako je zaznamovana po novem načinu vojskovanja imenovanem 'hibridno vojskovanje', ki se od konvencionalnega vojskovanja zelo razlikuje. Na drugi strani je konflikt na vzhodu Ukrajine zaznamovan po velikem številu smrtnih žrtev, tako kot tudi po klasičnem ali konvencionalnem vojskovanju. Pomembno je omeniti tudi to, da se v drugem konfliktu pojavljajo številne različne oblike hibridnega vojskovanja. Oblike hibridnega vojskovanja, ki se pojavljajo v obeh konfliktih, so: prisotnost ruskih vojakov v vojaških uniformah brez oznak (grba pripadnosti), prisotnost vojakov v civilnih oblekah, kibernetična vojna (ang. cyber), psihološki pritiski, širjenje propagande in lažnih novic (ang. fake news), ekonomska vojna itd.

Prisotnost ruskih vojakov v 'civilni' obleki je bila pri aneksiji Krima v začetni fazi zelo pomembna za Rusijo. Izkazalo se je, da gre za odlično pripravljene ruske vojake, v odlični psihofizični formi, z dobro tehniko, kar je bilo razvidno iz akcij, ki so jih izvajali. V zelo kratkem času so okupirali ključne objekte, kot so: stavba krimskega parlamenta, policijske postaje, letališča, ostale upravne stavbe itd. Uspeh je bil zagotovljen zaradi velikega števila vojakov brez oznak in v civilnih oblekah. Ukrajinski vojaki niso mogli razločiti med ruskimi vojaki, kar je pomenilo, da niso vedeli, koga lahko napadejo, koga ne ter kdaj se lahko obranijo. Kibernetična (ang. cyber) vojna je druga metoda, ki sta jo ruska vojska in ruska oblast uporabljali pri obeh konfliktih. Pri kibernetičnih napadih gre za preprečitev vseh možnih komunikacij ter nastanek motenj v frekvenci. Pri takem načinu napada je napadalec vedno en korak pred napadenim. Žrtev tega napada pa ni informirana, saj na noben način ne more vzpostaviti komunikacije ter pridobiti kakršne koli informacije (Abbott, 2016, str. 10-15).

V situaciji, ko komunikacije ni mogoče vzpostaviti, so mediji edini način za pridobitev informacij. S tem prihajamo na naslednjo metodo, ki jo je uporabljala Rusija. To je propaganda preko medijev in socialnih omrežij.

Avtor Richard Alan Nelson pravi, da je propaganda »oblika namenskega prepričevanja, ki poskuša vplivati na čustva, stališča, mnenja in dejanja določenih ciljnih občinstev v ideološke, politične ali komercialne namene, z nadzorovanim prenosom enostranskih sporočil (ki so lahko, ni pa nujno dejanska) preko množičnih in neposrednih medijskih kanalov« (Nelson, 1996, str. 232-233). Tako je tudi v ukrajinskem primeru. Rusija je uporabljala propagando z namenom, da razširi dezinformacije in strah med ukrajinskimi prebivalci. V konfliktu na Krimskem polotoku je Rusija uporabljala propagando z namenom, da se prebivalstvo Ukrajine prepriča, da se Ukrajinci, ki živijo ob meji, v velikem številu že selijo v Rusijo. Eden izmed množičnih primerov se je zgodil junija 2014, ko je otroški varuh človekovih pravic pri Ruski federaciji Pavel Astahov na svojem Instagram profilu objavil, da je v 24 urah več kot 7000 ukrajinskih beguncev zapustilo Ukrajino in se preselilo v Rusijo. Realno število beguncev je bilo približno 700. V donbaskem konfliktu se je zgodilo nekaj podobnega. Na televizijskih programih in socialnih omrežjih je krožila novica, da je voda iz podjetja, ki je oskrbovalo prebivalstvo, zastrupljena. S to informacijo so želeli narediti psihični pritisk nad vojaki in prebivalci (NATO, 2016).

Poleg teh metod je Rusija uporabljala še številne manjše metode, ki so odlika hibridnega vojskovanja.

4.5 IZHOD IZ VOJNE

Največji uspeh v vojni je, da je nasprotnik na kakaršen koli način premagan brez boja. Na podlagi vseh analiz in raziskovanj, ki sem jih naredil v obravnavanem primeru je jasno da je Rusija naredila točno to. Rusi takšno strategijo oziroma način vojskovanja razvijajo in izboljšujejo že od leta 2008 (Brzica, 2018, str. 217-218).

Res je, da vojna brez smrtnih žrtev ne obstaja, kot je tudi razvidno v primeru vojne v vzhodni Ukrajini. Točnega števila žrtev ne moremo izvedeti, ker vojni konflikt v vzhodni Ukrajini še vedno poteka. Na podlagi analiz, ki so jih naredili številni avtorji strokovnih člankov, je žrtev obeh strani okrog 50.000 (Dykyi, 2016, str. 66).

Oba rusko-ukrajinska konflikta sta negativno vplivala na Ukrajino. Ukrajina je po teh konfliktih izgubila del svojega ozemlja, prav tako pa ji ni uspelo podpisati sporazuma z EU. Zelo pomembno je tudi to, da je Ukrajina zabeležila padec BDP-ja, kar pomeni, da je zanjo to negativno.

BDP je najbolj vpliven nacionalni gospodarski kazalnik vsake države. BDP prikazuje, koliko eno gospodarstvo proizvede in koliko je vse to vredno na trgu (Boyd, 2007, str. 716-717). Ravno zaradi te pomembnosti bom naredil analizo BDP-ja skozi leta in prikazal, koliko se je BDP spremenil.

V spodnji tabeli so prikazani podatki BDP-ja Ukrajine v zadnjih desetih letih.

Tabela 7: Prikaz BDP-ja Ukrajine v zadnjih desetih letih

Leto	BDP (milijarda ameriških dolarjev)
2009	117.08
2010	136.01
2011	163.16
2012	175.71
2013	179.57
2014	130.57
2015	90.49
2016	93.31
2017	112.13
2018	130.86

Vir: Plecher (2019)

Iz tabele 7 je razvidno, da je BDP Ukrajine leta 2014 znašal 130.57 milijard ameriških dolarjev. Tega leta so se začeli konflikti v Ukrajini. Po rusko-ukrajinskem konfliktu leta 2015, je BDP Ukrajine znašal 90.49 milijard ameriških dolarjev, kar pomeni, da se je BDP zmanjšal za 40.08 milijard ameriških dolarjev. Po vsakem konfliktu gospodarska moč ene države, še posebej če je poražena, upade, oziroma se zmanjša. To teorijo potrjujejo tudi številke BDP-ja Ukrajine.

BDP je glavni dejavnik, zaradi katerega posledično nastane veliko drugih sprememb v državi. Ena izmed teh sprememb so emigracije oziroma množična izseljevanja.

Tabela 8: Število izseljenih oseb iz Ukrajine v obdobju 2014–2016

Obdobje	Število izseljenih oseb (tisoč)
julij 2014	101.6
september 2014	295.1
december 2014	542.00
marec 2015	771.1
junij 2015	881.2
september 2015	949.6
december 2015	1012.7
marec 2016	1027.7
junij 2016	1292.6
september 2016	1508.9

Vir: Malynkovska (2016, str. 9)

Iz tabele 8 je razvidno, da sta ukrajinski konflikt in zmanjšana gospodarska moč države (BDP) vzrok za množično izseljevanje po letu 2014. Še en zelo zanimiv podatek, ki sem ga opazil, je

tudi ta, da so ljudje v manjšem številu zapuščali Ukrajino že med samim konfliktom. To pomeni, da je ta konflikt negativno vplival na Ukrajino tudi nekaj let kasneje. Izseljavanje ljudi se je množično povečalo, saj država nima zadostne gospodarske moči. Posledično zaradi zmanjševanja prebivalstva tudi BDP ne more naraščati. Iz tega lahko sklepamo, da ima hibridno vojskovanje, ki ga je Rusija izvedla nad Ukrajino, zanjo tudi ima negativne posledice. Zaradi nemirnega področja, ki ustvari negativno podobo, se zmanjšuje število obiskovalcev Ukrajine na letni ravni.

Na drugi strani pa je Rusija, za katero menim, da je iz tega konflikta odkorakala kot zmagovalka, saj je ponovno pripojila Krim, preprečila vstop Ukrajine v EU, kot zadnje pa ima Ukrajino še vedno pod kontrolo. Z drugimi besedami lahko rečemo, da je Rusija uresničila svoje zastavljene cilje na zelo sodoben način z uporabo hibridnega vojskovanja.

5 HIBRIDNO VOJSKOVANJE NA PRIMERU VENEZUELE

5.1 RAZLOGI ZA VENEZUELSKO KRIZO

Venezuelska kriza, v kateri se je država znašla, ni rezultat nečesa, kar se je zgodilo pred nekaj dnevi ali meseci. Kriza je rezultat nečesar, kar se je zgodilo pred več leti in se je dogajalo daljše obdobje.

Vse glavne spremembe, ki so posledica krize na ozemlju Venezuele, so nastale, ko je bil Hugo Chávez leta 1999 izvoljen za predsednika države. Uradno je na oblast prišel 2. februarja leta 1999. Že v prvem mandatu svojega vladanja je Hugo Chávez naredil nekaj velikih sprememb. Osredotočil se je na ponovno oblikovanje proračunske strategije in je s tem začel boj za zmanjševanje inflacije ter ohranitev makroekonomskega ravnovesja. Ena izmed glavnih sprememb v prvemu letu njegovega vladanja je sprememba venezuelske ustave. Predlagal je spremembo ustave z glasovanjem na referendumu, na katerem je dobil popolno podporo s strani prebivalstva. Nova ustava je bila sestavljena iz devetih poglavij in 350 členov. Novosti v ustavi so vključevale ukinitve senata in njegovo zamenjavo z enodomnim državnim parlamentom. Glavna in najpomembnejša sprememba, ki jo je naredil, je sprememba imena države, iz Republike Venezuele v Bolivarsko republiko Venezuelo. S posodobljeno ustavo se je vojska združila v enotno silo pod enim poveljstvom. Naslednja zelo pomembna ustavna sprememba je podaljšanje predsedniškega mandata iz pet na šest let, ki predsedniku omogoča tudi takojšnjo ponovno izvolitev. Po spremembi ustave so v državi nastali veliki protesti. Zaradi zadnjih sprememb in protestov so leta 2000 organizirali ponovne predsedniške volitve. Volitve so se končale konec julija 2000, na katerih je ponovno zmagal Hugo Chávez z 59 % glasov. Drugouvrščen pa je bil Arias Cárdenas, ki je bil Chávezov prijatelj in zaveznik pri poskusu državnega udara leta 1992 (CountryWatch Inc., 2019). Na oblasti je ostal vse do leta 2013, ko se je njegov mandat predčasno uradno končal zaradi njegove smrti.

Čavez je kot predsednik naredil veliko slabih, vendar tudi veliko dobrih sprememb, ki pa niso bile vidne samo na papirju. Veliko je naredil za rast države in institucij. Bil je vodja velikih valov nacionalizacije, ki so vključevali industrijo, petrokemijo, hrano in ostale storitve. Za večino je Chávez veljal za dobrega predsednika, saj je za državljane naredil veliko dobrega. Ostali, ki se s tem dejstvom niso strinjali, ga obtožujejo zato, ker je Venezuelo pripeljal do tega, da je danes v zelo slabem gospodarskem položaju (Grier & Maynard, 2016, str. 1-21).

Po njegovi smrti je na oblast prišel njegov naslednik Nicolás Maduro. V času Madurovega vladanja bi se morala država izvleči iz hiperinflacije, v kateri se je znašla. Žal temu ni tako, saj se je hiperinflacija dodatno zvišala, kar je prispevalo k temu, da je v državi izginila vsa demokracija. Poslabšanje državnega stanja se ni zgodilo zaradi tega, ker Maduro ni bil sposoben upravljati z državo. Zgodilo se je zgolj zaradi tega, ker se je posluževal Chávezovega

načina vladanja, za katerega ni dovolj močne avtoritete. Chávez je presenetil mnoge prebivalce z odločitvijo, da ga bo po njegovi smrti nadomestil Nicolás Maduro (Aleem, 2017). Predsedniški mandat Madure je uradno potekel v začetku leta 2019, čeprav še vedno velja za neuradnega predsednika Venezuele. Novoizvoljeni (neuradni) predsednik Juan Guaidó ne more uradno prevzeti predsedniškega položaja, ker ga vlada Venezuele zakonsko ne more sprejeti.

Zaradi vseh teh sprememb in zaradi dolgoletnega napačnega vodenja, se danes Venezuela nahaja v stanju zelo visoke hiperinflacije.

Hiperinflacija nastane takrat, ko vlada začne tiskati dodaten denar z namenom, da bi izplačala vse dolgove in da bi normalno obratovala. Zaradi prevelikega obsega denarja posledično hitreje naraščajo tudi cene. Naraščanje cen je bistveno hitrejše kot pri navadni inflaciji (Kimberly, 2019).

Tabela 9: Hiperinflacija v Venezueli med letoma 2013–2019 izražena v odstotkih

Leto	Hiperinflacija v %
2013	41
2014	63
2015	121
2016	481
2017	1642
2018	2880
2019	3497

Vir: Kimberly (2019)

V tabeli 9 opazimo zelo hiter razvoj hiperinflacije v Venezueli, kar je posledica slabega vladanja. Iz visokih 41 % v letu 2013 je inflacija v Venezueli narasla na 3497 % do konca leta 2019.

Posledično se je zaradi hiperinflacije spremenil tudi BDP države. Za lažjo predstavitev spremembe BDP-ja sem izdelal tabelo, v kateri so prikazani podatki, kako se je BDP spreminjal skozi leta.

Tabela 10: Prikaz BDP-ja Venezuele v zadnjih desetih letih, plus predviden BDP za 2019

Leto	BDP (milijarda ameriških dolarjev)
2009	237.29
2010	294.28
2011	334.07
2012	331.46

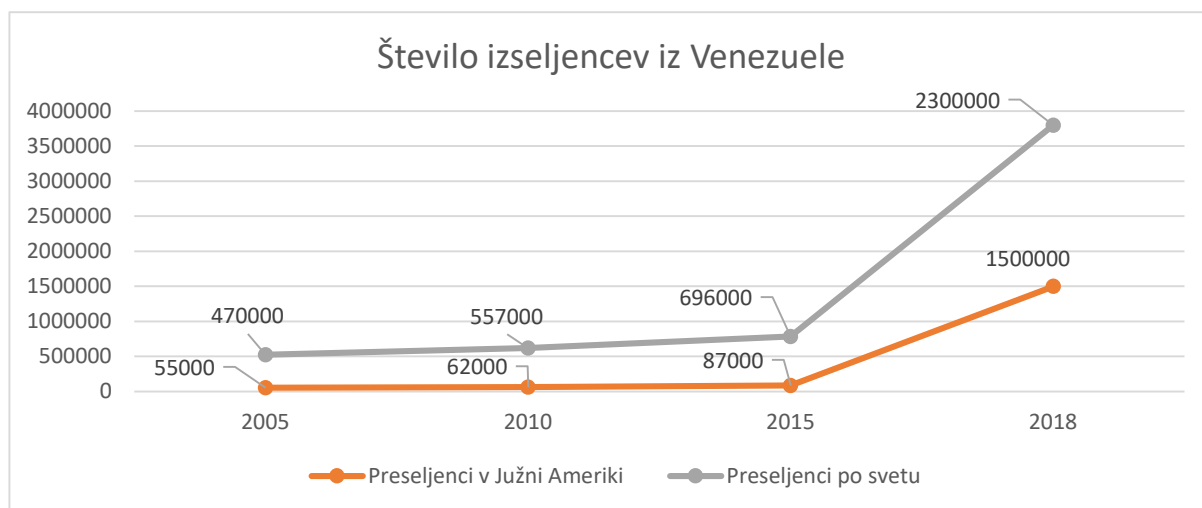
2013	234.40
2014	212.35
2015	323.60
2016	279.25
2017	143.84
2018	98.44
2019	70.14 *predvideno

Vir: Plecher (2019)

Iz tabele 10 je razvidno, da je imela Venezuela od leta 2009 pa do leta 2016 BDP več kot 200 milijard ameriških dolarjev letno. V letih 2011, 2012 in 2015 je BDP znašal več kot 300 milijard ameriških dolarjev. Od leta 2017 (leto, v katerem je Venezuela prvič prešla prag tisoč odstotkov inflacije) je znatna razlika v BDP-ju. Iz 279.25 leta 2016 na 143.84 milijard ameriških dolarjev leta 2017. V samo enem letu je BDP padel za 135.41 milijard ameriških dolarjev, kar je skoraj dvojno kot leto poprej. Od takrat naprej opažamo drastičen padec BDP-ja, in sicer iz 143.84 leta 2017 na 98.44 milijard ameriških dolarjev leta 2018. Za leto 2019 je predvideno, da bo BDP znašal 70.14 milijard ameriških dolarjev.

V Venezueli je posledično zaradi padca BDP-ja prišlo do množičnih izseljevanj, enako, kot se je to zgodilo v Ukrajini. Prebivalstvo se je začelo izseljevati v sosednje države, v katerih gospodarska kriza ni močno občutna.

Grafikon 2: Število oseb, ki so se izselile iz Venezuele v obdobju 2005–2018

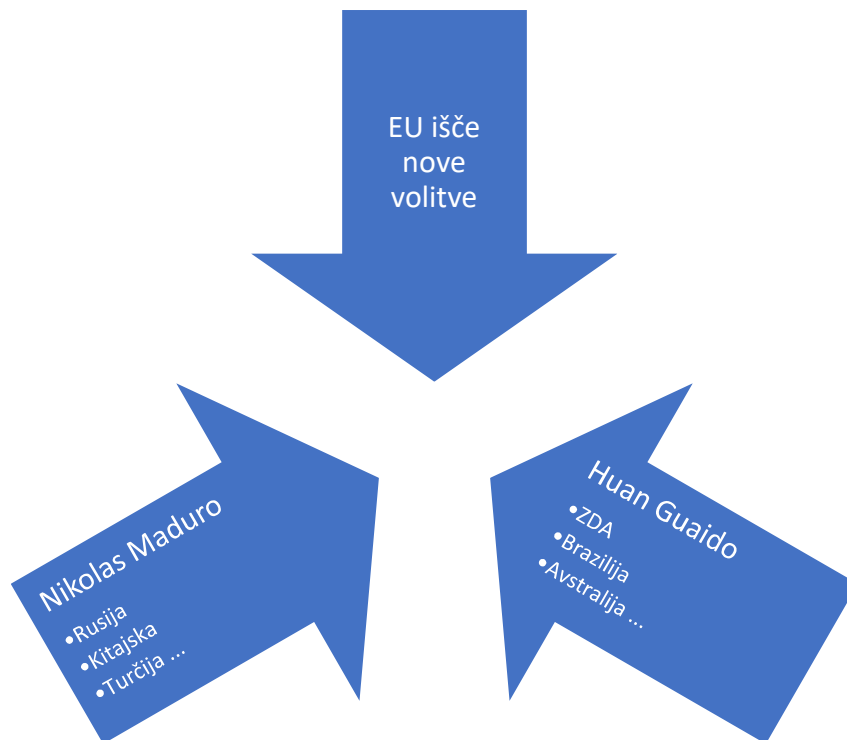

Vir: lasten

Kot je razvidno iz grafa 2, so se vse do leta 2015 številke izseljevanja v Venezueli gibale v določenem povprečju, kar za Venezuelo ne predstavlja znatne razlike v izseljencih. Po letu 2015 je stanje v državi popolnoma drugačno. Jasen pokazatelj je v letu 2018, ko so se izseljevali tudi v ostale države Južne Amerike (okrog 1.500.000 oseb) ter drugje po svetu (2.300.000 oseb). Te številke nam povedo, da je situacija v Venezueli resnično kritična.

Menim, da do takšne situacije ni prišlo samo zaradi slabe oblasti in vodstva v državi, temveč tudi zaradi vpletanja drugih velesil v samo vodenje države. V venezuelski krizi smo priča vpleta najmočnejših velesil, ki imajo po mojem mnenju skupni cilj. Ta cilj je, da njihov privrženec pride na oblast, da bi lahko te države mirno izkoriščale vse prirodne dobrrote, ki jih ima Venezuela.

Shema 1: Vključene velesile v venezuelski krizi z njihovim predstavnikom

Vir: lasten

Na shemi sta prikaza oba kandidata - dosedanji predsednik Venezuele Nicolás Maduro ter neuradni novoizvoljeni predsednik Juan Guaidó. Kot je razvidno iz sheme, imata oba kandidata za predsednika države podporo s strani zelo močnih velesil. Nicolás Maduro ima podporo s strani Rusije, Kitajske in Turčije. Juan Guaidó, kot neuradni predsednik, ima podporo s strani ZDA, Brazilije, Avstralije itd. EU se je razglasila kot nevtralna. Njen predlog je, da se v Venezueli ponovno skličejo volitve. Razvidno je, da od vseh držav, ki dajejo podporo Venezueli, so najpomembnejše ZDA, Rusija in Kitajska. Te tri velesile hočejo pridobiti oblast nad Venezuelo s ciljem izkoriščanja njihovih naravnih virov in dobrot. Vpletanje in vsa ta podpora, ki jo dajejo vse velesile, je zelo tesno povezana s teorijo mednarodnih odnosov. Seveda vsa ta pomoč velesil predstavlja edini način, da se z uporabo hibridne vojne izognejo slabi reputaciji, kritiki in morebitnemu protinapadu.

5.2 ELEMENTI HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA V VENEZUELSKI KRIZI

Na podlagi literature, ki sem jo prebral, menim, da je venezuelska kriza zelo tesno povezana s pojmom mednarodnih odnosov. ZDA kot velesila zastopa eno stran, na drugo strani pa sta Rusija in Kitajska.

Pojem mednarodni odnosi proučuje, kakšen je odnos med dvema ali več državami ter odnose različnih mednarodnih organizacij. Pojem mednarodni odnosi je zelo tesno povezan s številnimi vedami, kot so psihologija, filozofija, pravo, ekonomija, politologija, zgodovina, geografija itd. (Pfaltzgraff & McClelland, 2016).

Uradno se venezuelska kriza ne karakterizira kot hibridno vojskovanje, ker ta še ni končana. Zelo pomembno je omeniti, da uradno Venezuela nikoli ni bila tarča vojaških napadov s strani drugih držav. Neuradno venezuelsko krizo lahko karakteriziramo kot hibridno vojno. Neuradni razlog za tako definiranje je, da so vanjo vključene tudi druge države, ki izvajajo aktivnosti, značilne za hibridno vojskovanje. Glavno vprašanje, ki sem si ga zastavil, še preden sem začel z obdelavo povezane problematike s hibridnim vojskovanjem, je bilo: 'Zakaj močnejše države enostavno ne napadejo šibkejših držav in v kratkem času pridobijo to kar hočejo?' Odgovor na to vprašanje mi je počasi postajal jasnejši na podlagi sodobnega življenja, povezanega z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo. Glede na to, da živimo v sodobnem svetu, v katerem je uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije neizbežna, se veliko držav odloča za različne akcije in napade preko IKT. S tovrstnimi akcijami, ki se izvajajo s pomočjo tehnologije, država oziroma izvajalec ne pride v oborožen konflikt z drugo državo, ampak jo na miren in bolj enostaven način premaga. Hkrati država, ki izvaja hibridno vojskovanje v očeh ostalih ne izpade kot 'črna ovca', ki je odgovorna za veliko smrtnih žrtev in nove ekonomske krize, ki so posledica konvencionalnega vojskovanja. Žal pa se ravno to dogaja v Venezueli, saj večje in močnejše države skušajo s pomočjo IKT pridobiti to, kar želijo, na dokaj miren način.

V svojem članku o hibridnem vojskovanju Pindják pravi, da je hibridno vojskovanje vojaška strategija, ki združuje tako konvencionalno in kibernetično vojskovanje, kot tudi vojskovanje (neregularnih) enot, ki niso del redne sestave določene vojske. Te strategije predstavljajo različne psihološke pritiske, propagando, lažne novice, ekonomske vojne itd. (Pindják, 2014).

Jasno je, da je za krizo v Venezueli kriva oblast države, ki je vodila državo v zadnjih dvajsetih letih. Ravno zaradi tega so velike in močne velesile, kot so ZDA, Rusija in Kitajska, našle priložnost za nadzor nad venezuelsko oblastjo ter posledično uporabo in izkoriščanje naravnih virov te države.

Na začetku leta 2019, ko je uradno potekel mandat venezuelskemu predsedniku Nicolásu Maduru, ki je bil naslednik chavizma, se je Juan Guaidó, takratni predsednik državnega zbora, razglasil za začasnega predsednika Venezuele. Maduro ter celotna vlada se s tem niso strinjali,

zato te odločitve niso podprli. Ravno zaradi tega, ker Guaidó ni dobil podpore venezuelske vlade, je ameriški predsednik Donald Trump javno podprl novoizvoljenega predsednika Venezuele. Kmalu po odzivu ameriškega predsednika je podpora prišla tudi iz Kanade, Brazilije, Argentine, Čila ter številnih držav Evropske unije. S podporo Guaidója se je ZDA posredno vključila v boj proti chavizmu in takratnemu predsedniku Maduru, zaradi katerega je venezuelsko gospodarstvo zapadlo v ekonomsko in politično krizo (Romero, 2019).

Posledično se je na odziv in podporo novega predsednika, ki sta prišli s strani ZDA, oglasila tudi Rusija. Rusija na čelu s predsednika Vladimirja Putina, ki je javno podprl in javno zaščitil predsednika Madura ter njegov režim. Izjavil je tudi, da bo pomagal Nicolásu Maduru v vsakem pogledu (Litvinova, 2019).

Ruski predsednik Putin ni izgubljal veliko časa. 24. marca 2019, dan po tem, ko se je Guaidó razglasil za začasnega predsednika, je naredil in prevzel prvi korak. V glavnem mestu Venezuele Caracas sta pristali dve ruski letali, in sicer potniško letalo Iljušin IL-62, ki je bilo dokaj podobno letalu, ki ga je Rusija uporabljala pri aneksiji Krima, ter Antonov AN-124, ki je vojaško tovorno letalo (Spetalnick, 2019). Iz ruskega potniškega letala se je v Venezueli izkrcalo več kot 100 vojakov, ki so bili brez oznak ali kakršnega koli grba (Ward, 2019). Ravno zaradi tega, ker so bili brez oznak, jih nihče ni mogel povezati z Rusijo. Prav iz tega razloga so jih strokovnjaki poimenovali 'mali zeleni možje'. Tako so jih poimenovali zaradi tega, ker so se enaki vojaki pojavili v Ukrajini leta 2014. V tovornem letalu so prevažali veliko količino orožja in neznano vojaško opremo (Ward, 2019). S to potezo je Rusija na nek način naredila nekaj, kar je značilno za hibridno vojskovanje. Poslala je veliko število profesionalnih vojakov brez oznak, kar pomeni, da jih tako Venezuela kot nobena druga država ne more obsojati zaradi tega, ker uradno nimajo nobenih dokazov. Hkrati pa so bili vojaki pripravljeni narediti to, za kar so bili poslani, in sicer, da zaščitijo Madura v primeru civilne vojne.

Poleg Rusije tudi ZDA niso ostale mirne. Veliko pred tem, natančneje 3. februarja 2019, so venezuelske oblasti na krovu letala Boeing 767 našle majhno 'skladišče' orožja. V 'skladišču' je bilo 19 kosov pušk AR-15 in več kot 90 kosov radijskih anten. S to potezo so se ZDA vključile med države, ki uporabljajo hibridno vojskovanje, saj orožja niso prenesli z vojaškim letalom, vendar s komercialnim letalom, ki leti na povezavi Miami – Carabobo. S tem dejanjem ZDA hoče sprožiti civilno vojno v Venezueli (Sprague, 2019).

Drugi dejavnosti, ki ju velesili izvajata in sta značilni za hibridno vojskovanje, sta propaganda in lažne novice.

Neposredno po razglasitvi novega neuradnega predsednika, so se prebivalci Venezuele podali na ulice glavnega mesta in začeli protestirati. Protestniki so bil razdeljeni v dve skupini, in sicer tisti, ki so podpirali novega predsednika Juana Guaida in so čim prej želeli videti razpad

chavizma, ter tisti, ki so podpirali dotakratnega predsednika Nicolásu Madura in njegov načina vladanja (O'Grady, 2019).

Različni svetovni mediji so poročali o dogajanjih v Venezueli, med katerimi so bili tudi ameriški mediji. ZDA je te proteste izkoristila, da bi tako v svet kot med prebivalce Venezuele razširjali propagando in lažne novice. Po mojem mnenju je glavni cilj za širitev propagande in lažnih novic pomoč novemu neuradnemu predsedniku Venezuele.

Ameriški mediji so 23. februarja posredovali slike po celotnem svetu, iz katerih je bilo razvidno, da ob venezuelsko–kolumbijski meji stoji veliko gorečih tovornjakov, ki so prevažali humanitarno pomoč (hrano, vodo, zdravila in druge življenjske potrebščine). Ob teh slikah so vsi mediji, ki so jih objavili, zapisali, da je venezuelska policija kriva za te napade in goreče tovornjake. Eden izmed največjih ameriških medijev CNN je objavil štorijo, v kateri je pisalo, da so novinarji CNN opazili, da ima policija zelo čudne vžigalne naprave. S to propagandno potezo je ZDA želela obtožiti Madura in vlado Venezuele ter razširiti sovraštvo med prebivalci, hkrati pa zvišati stopnjo priljubljenosti Guaida (Greenwald, 2019).

Slika 5: Goreči tovornjaki ob venezuelko-kolumbijski meji

Vir: The New York Times (2019)

Druga zelo pomembna lažna novica, ki jo je ameriški medij CNN posredoval javnosti, je ta, da je Guaidó v zadnji fazi operacije 'svoboda' prišel in 'osvobodil' vojaško letalsko bazo La Carlota v vzhodnem Caracasu. CNN je objavil video posnetek, na katerem je bil Juan Guaidó skupaj z vodjo opozicije Leopoldom Lópezom ter z nekaj oboroženimi moškimi v uniformah. V video posnetku Guaidó govori, da se nahajajo v vojaški letalski bazi La Carlota v vzhodnem Caracasu in da je od tega dne naprej to letališče 'osvobojeno'. Po poročanju medijev je Guaidó uspel

prepričati več kot 1000 vojakov, ki so bili pod Madurovimi ukazi, da ga podprejo in skupaj naredijo še močnejši državni udar. S tem je hotel prepričati še ostale vojake, da se ne bojijo in naj se mu pridružijo z namenom, da čim hitreje vzpostavijo nov državni sistem, ki bi premagal krizo. Veliko svetovnih opazovalcev, med njimi tudi Michael Fox, so poudarili, da CNN sploh ni pokazal tistih 1000 vojakov, ki so podprli Guaida, ker jih dejansko ni bilo. Prav tako iz video posnetka ni bilo razvidno, ali sta Guaidó in López resnično vstopila v vojaško bazo, ali sta bila samo na cesti poleg vojaške baze, ki pravzaprav ni bila nikoli okupirana (Lindorff, 2019).

Slika 6: Guaidó v zadnji fazi operacije 'svoboda'

Vir: Lindorff (2019)

Ta dva primera in še veliko drugih so del aktivnosti, ki jih ZDA izvaja v Venezueli. Tako, kot sem omenil že prej, so tovrstne aktivnosti značilne za hibridno vojskovanje.

Poleg propagande in lažnih novic so velesile iz asortimaja dejavnosti hibridnega vojskovanja v venezuelski krizi uporabljale kibernetične (ang. cyber) napade. Eden izmed primerov, ki zagotovo ni opredeljen kot kibernetični napad s strani ZDA, je izpad električne energije v Venezueli. Strokovnjaki ta dogodek opisujejo kot kibernetični napad, predvsem zato, ker izpolnjuje vsa merila tovrstnega napada, vendar ga ne morejo s sigurnostjo opredeliti zaradi številnih prekinitvev električne energije, ki so se dogajale že v preteklosti. Začetek marca 2019 se je v Venezueli zgodil izpad električne energije, ki je bil eden izmed največjih do sedaj. Zaradi tega izpada je v velikem delu Venezuele prebivalstvo ostalo brez elektrike, internetne povezave, možnosti za telefonsko komunikacijo itd. Javnost in strokovnjaki menijo, da je to napad, za katerim stojijo ZDA. Ta napad naj bi bil namenjen izgonu Madura. Zaradi

venezuelskega dolga za električno energijo so se tudi v zgodovini dogajali manjši izpadi. To je edini razlog, zaradi katerega zagotovo ne moremo reči, da gre za kibernetični napad s strani ZDA (Leetaru, 2019).

Z vsemi dejanji, ki sem jih naštel v večini primerov, tako ZDA kot tudi Rusija poskušata igrati psihološke igre. S takšno vrsto iger obe državi želita narediti psihološki pritisk med prebivalstvom, ki bi ga le-ti izkoristili za doseg svojih ciljev.

Zgoraj naštete dejavnosti in še številne druge, ki so značilne za hibridno vojskovanje, so velesile uporabljale pri uresničevanju svojih ciljev v venezuelski krizi. Tako ZDA kot tudi Rusija v Venezueli vidita državo, ki je bogata z naravnimi viri, kot so nafta, zlato, plin itd. Prevzem kontrole nad oblastjo Venezuele bi za vsako velesilo pomenilo velik izkoristek naravnih virov. Pravzaprav, velesile bi tuje naravne vire izkoriščale za svoje lastne interese ne da bi za to plačale. Zelo pomembno je tudi dejstvo, da sta obe državi že veliko investirali v naftno industrijo Venezuele. Zaradi tega hočeta najhitreje pridobiti čim večji nadzor, ki ga lahko imata nad odločitvami vlade Venezuele (Anderson, 2019). Poleg naravnih virov Rusija hoče vrniti ZDA star dolg, ki izhaja iz leta 2014. Pred ukrajinsko krizo so se ZDA preko NATO poskušali približati Rusiji na ozemlju vzhodne Ukrajine (Tamkin, 2019).

6 PRIMERJAVA HIBRIDNEGA VOJSKOVANJA V UKRAJINI IN VENEZUELI

Na podlagi analize hibridnega vojskovanja v Ukrajini in Venezueli lahko rečem, da gre za čisto drugačen način hibridnega vojskovanja, oziroma da gre za hibridno vojskovanje z drugačnim namenom. Če posebej analiziramo ukrajinski konflikt, ki je razdeljen na aneksijo polotoka Krim in konflikt na vzhodu Ukrajine, opazimo, da so cilji popolnoma drugače zastavljeni. S tem, da so si cilji različni, so posledično različne tudi vse metode, ki jih je Rusija uporabljala v obeh konfliktih. Za aneksijo Krima lahko rečemo, da gre za popolno hibridno vojskovanje, saj se skozi celotno aneksijo število smrtnih žrtev giblje okoli ničle. Če bi podatek, ki določa število smrtnih žrtev, prebrali preden preberemo, kaj se je dejansko dogajalo, bi lahko rekli, da to sploh ni vojna in da s tem Rusija ni dosegla svojega cilja. Resnica je popolnoma drugačna. Temu pojavu lahko rečemo umetnost hibridnega vojskovanja. To pomeni, da je Rusija dosegla svoje zastavljene cilje in je ponovno prevzela Krimski polotok z uporabo sodobne tehnologije, ki pa posledično prinaša manjše število smrtnih žrtev. Za razliko od aneksije polotoka Krim je konflikt na vzhodu Ukrajine veliko bolj 'krvav', oziroma je prinesel večje število smrtnih žrtev. Zaradi tega se ta konflikt opredeljuje na meji med konvencionalnim in hibridnim vojskovanjem. Aktivnosti, ki jih je Rusija izvajala, kot so kibernetični napadi, propaganda, vojaki v uniformah brez oznak itd., pomagajo k temu, da lahko tudi takšen konflikt prištevamo k hibridnemu vojskovanju. Razlike v načinu izvajanja hibridnega vojskovanja v obeh konfliktih izhajajo iz različnih ciljev, ki jih je imela Rusija. V aneksiji polotoka Krim je bil glavni cilj ponovna priključitev polotoka pod okrilje Rusije. Na vzhodu Ukrajine je bil glavni cilj Rusije ohranitev in povečanje nadzora nad ukrajinsko vlado ter ukrajinskimi odločitvami, ki jih je vlada sprejela.

Na drugi strani je venezuelska kriza, v kateri sodeluje več držav, tako ZDA, Rusija in Kitajska kot tudi sama Venezuela. Uradno za to krizo ne moremo reči, da ima hibridni značaj. Kot sem omenil že v predhodnem poglavju, gre za nedokončano krizo, za katero ne obstaja zapis, ki pove, da je katera koli druga od zgoraj naštetih držav prišla v direktni vojaški konflikt z Venezuelo. Cilj velesil v venezuelski krizi je jasen. To je pridobitev naravnih virov, ki jih ima Venezuela (nafta, zlato, plin itd.). Zaradi tega ZDA in Rusija 'tekmujeta', kdo bo prej prišel do njih. V ta namen so se ZDA odločile, da bodo podprle novorazglašenega predsednika Juana Guaida, ki je nasprotnik chavizma. Po drugi strani Rusija in Kitajska podpirata Nicolása Madura, nekdanjega predsednika Venezuele, ki je bil naslednik Huga Cháveza.

Na koncu, ko potegnemo črto, lahko rečemo, da so akterji obeh vojskovanj uporabljali podobne načine hibridnega vojskovanja za doseg zastavljene cilje. To nam posledično pove, da so metode hibridnega vojskovanja zelo učinkovite zaradi racionalne rabe IKT.

7 ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je približati ljudem pojem hibridno vojskovanje, jih opozoriti na to, kako zelo je takšno vojskovanje nevarno ter zakaj je hibridno vojskovanje težje dokazljivo in opaženo med ljudmi. Za raziskovanje hibridnega vojskovanja sem se odločil, ker je vse več držav, ki se odloča za tovrstno vojskovanje. Sodobna tehnologija je namreč danes zelo napredna in razvita. Z njeno uporabo se na najlažji način pride do prevlade in se ostane čim manj opažen. Skoraj vse države sveta imajo močno razvito tehnologijo in so na tem področju skoraj enakopravne druga drugi. Hibridno vojskovanje je tihi način vojskovanja, ki hitro pripelje do prevlade z zelo malo izgubljenih življenj. Ljudje se sploh ne zavedamo, kako vsakdanje je hibridno vojskovanje. Večina ljudi niti ne ve, kaj hibridno vojskovanje je, kaj šele, da bi se zavedali, da smo že jutri lahko žrtev napada. Ravno zaradi tega sem na primerih držav, ki so bile žrtve hibridnega vojskovanja, v svojem diplomskem delu skušal približati potek hibridnega vojskovanja, kakšne so njegove posledice in načini izvajanja.

Na podlagi vseh uporabljenih analiz o hibridnem vojskovanju Ukrajine in Venezuele, vrstah vojskovanja (konvencionalno, nekonvencionalno, hibridno) ter BDP-indeksa posameznih držav, lahko rečem, da potrjujem svoji hipotezi H1 in H2.

Hipotezi potrjujem na podlagi statističnih analiz. Iz teh je razvidno, da je po konfliktu prišlo do velikega padca BDP-ja. Posledično je prišlo do množičnega izseljevanja prebivalcev Ukrajine, kar je privedlo do velikega zmanjšanja delovne sile (obsega proizvodnje). S tem se je zmanjšala tudi gospodarska moč. Rezultati statističnih analiz Venezuele so dokaj podobni ukrajinskim. Prišlo je do padca BDP-ja, ki je prinesel množično izseljevanje in gospodarsko krizo.

Na prv pogled hibridno vojskovanje ni videti tako nevarno. Resnica pa je čisto drugačna. Hibridno vojskovanje je zelo nevarno zaradi tega, ker se začne zelo enostavno in brez večjih stroškov, hkrati pa ne prinaša velikega števila smrtnih žrtev. Zelo težko, naporno in finančno zelo obremenjujoče se je obraniti takšnemu načinu vojskovanja (Popescu, 2015).

Upam, da sem vam s pomočjo svojega diplomskega dela uspel približati pojem hibridnega vojskovanja ter kako ga lahko prepoznati v določenem konfliktu. Iskreno upam, da bo to diplomsko delo nekemu v pomoč.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Abbott, K. (26. 3. 2016). *Understanding and Countering Hybrid Warfare: Next Steps for the North Atlantic Treaty Organization*. Ottawa: University of Ottawa . Pridobljeno s <https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/34813/1/ABBOTT,%20Kathleen%2020161.pdf>
- Aleem, Z. (17. 9. 2017). How Venezuela went from a rich democracy to a dictatorship on the brink of collapse. *Vox*. Pridobljeno s <https://www.vox.com/world/2017/9/19/16189742/venezuela-maduro-dictator-chavez-collapse>
- Anderson, T. (4. 3. 2019). *American hybrid warfare of fifth generation in Venezuela*. New Era Live. Pridobljeno s <https://neweralive.na/posts/american-hybrid-warfare-of-fifth-generation-in-venezuela>
- Asamblea Nacional Constituyente. (30. 12. 1999). *Constitución de la República Bolivariana de Venezuela*. Caracas: República Bolivariana de Venezuela. Pridobljeno s https://www.oas.org/dil/esp/Constitucion_Venezuela.pdf
- Balaban, M., & idr. (15. 4. 2017). *Donbas In Flames: Guide to the conflict zone*. Lvov: Prometheus. Prometheus. Pridobljeno s https://prometheus.ngo/wp-content/uploads/2017/04/Donbas_v_Ogni_ENG_web_1-4.pdf
- Boyd, J. (2007). Nonmarket benefits of nature: What should be counted in green GDP? *Ecological Economics*, 61(4), 716-717.
- Brzica, N. (2018). *Hibridno ratovanje I suvremeni sukobi (doktorsko delo)*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti.
- Central Intelligence Agency. (29. 7. 2019). *Europe: Ukraine*. Langley: CIA. The World Factbook. Pridobljeno s <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
- CountryWatch Inc. (1. 1. 2019). *Venezuela Country Review*. CountryWatch. Pridobljeno s <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=8360009b-3426-4f2a-bb0e-eaacf770d38c%40pdc-v-sessmgr03>
- Cramers, P. A., & Caliskan, M. (2018). What Do You Mean by “Hybrid Warfare”? A Content Analysis on the Media Coverage of Hybrid Warfare Concept. *Horizons Insights*, 4, 23-35. doi:10.31175/hi.2018.04
- Dellios, R. (13. 5. 2005). *China: The 21st Century Superpower?* Casa Asia. Pridobljeno s <https://www.casaasia.es/pdf/9200595422AM1127202862621.pdf>

- Department of the Army. (11. 9. 2007). *Irregular Warfare (IW) & Joint Operating Concept (JOC)*. Richmond: Department of Defense. Pridobljeno s <https://fas.org/irp/doddir/dod/iw-joc.pdf>
- Department of the Army. (30. 9. 2008). *Army Special Operations Forces Unconventional Warfare*. Richmond: Department of Defense. Pridobljeno s <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-130.pdf>
- Dykyi, E. (2016). *The 'hybrid' war of Russia: Experience of Ukraine for the Baltic states*. Vilnius: The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania.
- Esih, U. (2006). *Teorije mednarodnih odnosov: Teoretske razprave, ki so oblikovale disciplino o mednarodnih odnosih (diplomsko delo)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- European Parliament. (12. 2. 2015). *Minsk peace agreement: still to be consolidated on the ground*. Bruselj: European Parliamentary Research Service. Pridobljeno s <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-548991-Minsk-peace-summit-FINAL.pdf>
- Fischer, S. (2019). The Donbas Conflict: Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process. *SWP Research Paper*, 7-8.
- Fox, W. T. (13. september 1944). *he Superpowers: The United States, Britain and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace*. New York: Harcourt, Brace And Company.
- Global Firepower. (3. 8. 2019). *Ukraine Military Strength*. Global Firepower. Pridobljeno s https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=ukraine
- Global FirePower. (17. 8. 2019). *Venezuela Military Strength*. Global Firepower. Pridobljeno s https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=venezuela
- Greenwald, G. (10. 3. 2019). *NYT's Exposé on the Lies About Burning Aid Trucks in Venezuela Shows How U.S. Government and Media Spread Pro-War Propaganda*. The Intercept. Pridobljeno s <https://theintercept.com/2019/03/10/nyts-expose-on-the-lies-about-burning-humanitarian-trucks-in-venezuela-shows-how-us-govt-and-media-spread-fake-news/>
- Grier, K., & Maynard, N. (2016). The economic consequences of Hugo Chavez: A synthetic control analysis. *Elsevier*, 1-21. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jebo.2015.12.011>
- Heckel, H. D., McCoy, J. L., Martz, J. D., & Lieuwen, E. (18. 8. 2019). *Venezuela*. Encyclopaedia Britannica. Pridobljeno s <https://www.britannica.com/place/Venezuela>
- Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (2018). *Propaganda & Persuasion*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

- Kilcullen, D. (2019). The Evolution of Unconventional Warfare. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 1, 61-71. doi:<http://doi.org/10.31374/sjms.35>
- Kimberly, A. (5. 7. 2019). *Hyperinflation, Its Causes and Effects with Examples Could You Survive Hyperinflation? The Balance*. Pridobljeno s <https://www.thebalance.com/what-is-hyperinflation-definition-causes-and-examples-3306097>
- Kofman, M., & idr. (2017). *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Kryzhanivsky, S. A., & idr. (10. 7. 2019). *Ukraine*. Encyclopedia Britannica. Pridobljeno s <https://www.britannica.com/place/Ukraine#ref30092>
- Leetaru, K. (9. 3. 2019). *Could Venezuela's Power Outage Really Be A Cyber Attack?* Forbes. Pridobljeno s <https://www.forbes.com/sites/kalevleetaru/2019/03/09/could-venezuelas-power-outage-really-be-a-cyber-attack/#34e4f90e607c>
- Lindorff, D. (10. 5. 2019). *Propaganda: U.S. media's role in the Venezuela coup that never was*. People's World. Pridobljeno s <https://peoplesworld.org/article/propaganda-u-s-medias-role-in-the-venezuela-coup-that-never-was/>
- Litvinova, D. (1. 5. 2019). *Russia in Venezuela: As Moscow accuses U.S. of "information war," what is Putin's role in the standoff?* CBS News. Pridobljeno s <https://www.cbsnews.com/news/russia-in-venezuela-why-vladimir-putin-backs-nicolas-maduro-in-standoff-with-donald-trump-us/>
- Magda, Y. (2018). The Roots of Confrontation: Energy Aspect of Hybrid Warfare. *Historia i polityka*, 33, 63-71. doi:<http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.031>
- Malynovska, O. (2016). Migration in Ukraine: Facts and Figures. *IOM Mission in Ukraine*, 9.
- Miller, L. (2006). China an Emerging Superpower? *Stanford Journal of International Relations*, 24. Pridobljeno s https://web.stanford.edu/group/sjir/6.1.03_miller.html
- Morgenthau, H., & Čujović, S. (1990). *Teorija in praksa mednarodnih odnosov. Teorija in praksa, letnik 27, številka 3/4*. New York City: Palgrave Macmillan.
- Motyl, A. J. (1993). *Dilemmas of Independence: Ukraine after Totalitarianism*. New York: Council on Foreign Relations.
- Najzer, B. (2018). *Clarifying hybrid warfare: Investigation and elucidation of the phenomenon of low-level coercion and conflict in the grey zone (doktorsko delo)*. Aberdeen: University of Aberdeen.
- National Defense University of Ukraine. (13. 7. 2017). *Scientific and research center of military history*. Kyiv: National Defence Academy. Pridobljeno s <https://nuou.org.ua/assets/documents/scientific-edition.pdf>

- NATO. (12. 5. 2016). *Social media as a tool of hybrid warfare*. Bruselj: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Pridobljeno s <https://www.stratcomcoe.org/social-media-tool-hybrid-warfare>
- Nelson, R. A. (1996). *A chronology and glossary of propaganda in the United States*. Westport, Conn. and London: Greenwood.
- Nye, J. S. (2009). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- O'Grady, S. (2. 2. 2019). *Massive protests are taking place in Venezuela. Here's what they look like*. The Washington Post. Pridobljeno s <https://www.washingtonpost.com/world/2019/02/02/massive-protests-are-taking-place-venezuela-heres-what-they-look-like/>
- Oppenheim, L. (2012). *International Law – A Treatise. Volume II: War and Neutrality (Second Edition)*. London: Pearson Longman.
- Pariona, A. (1. 4. 2019). *Presidents Of Ukraine Since 1991*. WorldAtlas. Pridobljeno s <https://www.worldatlas.com/articles/presidents-of-ukraine-since-1991.html>
- Pfaltzgraff, R., & McClelland, C. A. (4. 8. 2016). *International relations*. Encyclopedia Britannica. Pridobljeno s <https://www.britannica.com/topic/international-relations>
- Pindják, P. (18. 11. 2014). *Deterring hybrid warfare: a chance for NATO and the EU to work together?*. *NATO Review*. Pridobljeno s <https://www.nato.int/docu/review/2014/also-in-2014/Deterring-hybrid-warfare/EN/index.htm>
- Plecher, H. (26. 11. 2019). *Ukraine: Gross domestic product (GDP) from 1994 to 2024*. Statista. Pridobljeno s <https://www.statista.com/statistics/296140/ukraine-gross-domestic-product/>
- Plecher, H. (26. 11. 2019). *Venezuela: Gross domestic product (GDP) in current prices from 1984 to 2021*. Statista. Pridobljeno s <https://www.statista.com/statistics/370937/gross-domestic-product-gdp-in-venezuela/>
- Podolian, O. (2015). *The 2014 referendum in Crimea*. *East European Quarterly*, 1, 111-128. Pridobljeno s http://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/1096/olena.podolian_2.pdf
- Popescu, N. (2015). *Hybrid tactics: neither new nor only Russian*. *European Union Institute for Security Studies*, 1-2. Pridobljeno s https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_4_hybrid_warfare.pdf
- Puyvelde, D. V. (7. 5. 2015). *Hybrid war – does it even exist?*. *NATO Review*. Pridobljeno s <https://www.nato.int/docu/review/2015/also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/en/index.htm>

- Quackenbush, S. L., & Murdie, A. (2014). We Always Fight the Last War? Prior Experiences in Counterinsurgency and Conventional Warfare and War Outcomes. *International Interactions*, 1, 184. doi:<https://doi.org/10.1080/03050629.2014.921784>
- Romero, L. (23. 1. 2019). *Trump wasted no time supporting Venezuela's new self-proclaimed interim president*. Yahoo Finance. Pridobljeno s <https://finance.yahoo.com/news/trump-wasted-no-time-supporting-222853737.html>
- Sneider, N. (14. 3. 2014). *2 Choices in Crimea Referendum, but Neither Is 'No'*. The New York Times. Pridobljeno s <https://www.nytimes.com/2014/03/15/world/europe/crimea-vote-does-not-offer-choice-of-status-quo.html>
- Sørensen, G., & Jackson, R. H. (1999). *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Spetalnick, M. (26. 3. 2019). *Russian deployment in Venezuela includes special forces and 'cybersecurity personnel', US official says*. Reuters. Pridobljeno s <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-russians/russian-deployment-in-venezuela-includes-cybersecurity-personnel-u-s-official-idUSKCN1R72FX>
- Sprague, J. (1. 5. 2019). *Washington's hybrid war on Venezuela – a very 21st-century attempt at regime change*. The Canary. Pridobljeno s <https://www.thecanary.co/opinion/2019/05/01/washingtons-hybrid-war-on-venezuela-a-very-21st-century-attempt-at-regime-change/>
- Tamkin, E. (1. 5. 2019). *Why is Russia clashing with the United States over Venezuela?*. The Washington Post. Pridobljeno s <https://www.washingtonpost.com/world/2019/05/01/why-is-russia-clashing-with-united-states-over-venezuela/>
- The New York Times. (10. 3. 2019). *The U.S. Blamed Maduro for Burning Aid to Venezuela. New Video Casts Doubt*. The New York Times. Pridobljeno s <https://www.nytimes.com/video/world/americas/100000006385986/the-us-blamed-maduro-for-burning-aid-to-venezuela-new-video-casts-doubt.html>
- Too, K. K. (18. 7. 2019). *Ethnic Groups In Venezuela*. WorldAtlas. Pridobljeno s <https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-groups-in-venezuela.html>
- Too, K. K. (11. 4. 2019). *Who Is The President Of Venezuela?*. WorldAtlas. Pridobljeno s <https://www.worldatlas.com/articles/presidents-of-venezuela-since-1953.html>
- Treisman, D. (2016). Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin. *Foreign Affairs*, 47-49. Next. Pridobljeno s <https://sites.nextcompanies.com/bizSites/WAC/files/2672/why%20putin%20took%20Crimea%202016.pdf>
- Verhovna Rada Ukrajine. (21. 2. 2019). *Ustava Ukrajine*. Kijev: Ukrainian People's Republic. Pridobljeno s <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%2F96-%2D%20bp>

Ward, A. (2019). Why Russia just sent troops to Venezuela. *Vox*. Pridobljeno s <https://www.vox.com/2019/3/27/18283807/venezuela-russia-troops-trump-maduro-guaido>

Weissmann, M. (2019). Hybrid warfare and hybrid threats today and tomorrow: towards an analytical framework. *The Journal on Baltic Security*, 1, 17-26. doi:<https://doi.org/10.2478/jobs-2019-0002>

VIRI

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1995). Ljubljana: DZS.